

The Project Gutenberg eBook of Liv

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Liv

Author: Kristofer Janson

Translator: Elisabeth Löfgren

Release date: October 29, 2007 [eBook #23237]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LIV ***

Produced by Tapio Riikonen

LIV

Kirj.

Kristofer Janson

Norjan kielestä suomentanut E. [Elisabeth Löfgren]

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1879.

ENSIMMÄINEN LUKU.

Oletko kuullut puhuttavan Gunnar Haugen'ista? Taikka hänen tyttärestään Liv'istä, jolla oli nuo punaiset nauhat palmikoissa, hänestä, joka aina istui isänsä vieressä kirkossa eikä voinut ymmärtää, miksi kyneleet tulivat ukon silmiin kun hän saarnaa kuunteli. Tule, käy istumaan ja minä kerron sinulle yhtä ja toista näistä molemmista.

He sopivat yhteen, kuin koski ja virta, kuin meri ja järvi, kuin tumma varjo sinisellä taivaalla, nämä kaksi — Gunnar ja Liv. Gunnar oli ko'okas ja totinen kuin kuusi tunturilla, kova kuin se kallio, jonka juurella maa-tilkkunsa oli, synkkä, kuin korpi syys-yöllä. Liv oli hoikka ja hieno, kuin nuori koivu, kaunis, kuin kukkanen ruohikossa, ja vaaleva, kuin tuoksuva kesä-ilta. Gunnar oli leveähartiainen, korkea-otsainen, hänellä oli pitkä tumma tukka ja tummat silmät. Liv oli kultatukkainen ja hänellä oli siniset kirkkaat silmät, jotka luottamuksella ja viattomuudella katsoivat maailmaa. Missä vaan hän kulki ujona ja hiljaisna, päivänpaiste häntä seurasi.

Ei kukaan seudussa tuntenut Gunnar'ia, ei kukaan tietänyt ken hän oli, mistä hän oli tullut. Kymmenen vuotta sitten oli hän ensikerran ilmautunut; hän oli silloin ostanut maatilkun tunturin juurella ja eli nyt kaukana ihmisistä itsensä ja ajatustensa kanssa. Mitä laatua nämä ajatukset olivat ei ollut helppo arvata, mutta yhtä ja toista mietittiin ja seudun asukkaat pelkäsivät tuota pitkää, synkkää miestä, joka jok'ainoana sunnuntaina tuli kirkkoon, taluttaen tytärtänsä, pientä Liviä, ja meni pois yhtä hiljaa kuin oli tullut, Jumalanpalveluksen päätyttyä. Yksi ja toinen silloin sääli Liv parkaa, joka päivät päätänsä sai kulkea Haugen'issa ulos ja sisään ja asuskella tuon äänettömän ihmisen kanssa. Mutta nähdessään tytön tepsuttelevan isän rinnalla sunnuntaisin ja katsoessaan hänen lempeään kirkkaasen silmäänsä, ei voinut kukaan kuitenkaan uskoa että mikään varjo vielä oli hänen sieluansa pimentänyt. Moni olisi kyllä ollut utelias tietämään ja kuulemaan kuinka siellä ylhäällä elettiin, vaan ei kukaan uskaltanut puhutella Gunnaria, eikä tämä suinkaan vaivannut ketään jutuillansa. Kolkot kasvot ja rypistetyt kulmat eivät juuri sanoneet että kaikki sisäpuolella oli valoista ja puhdasta, mutta ei löytynyt sentään kukaan, joka olisi voinut puhua pahaa Gunnarista tai osoittaen jotakin huonoa sanaa: "sen Gunnar Haugen on tehnyt". Gunnar järjesti ja hallitsi hyvästi mitä vähäistä hänellä oli eivätkä ihmiset koskaan olleet nähneet hänen ottavan ryyppyä tai olutpulloa, eivätkä koskaan olleet kuulleet hänen kiroovan, eikä nauravan, eikä pahaa sanaa lausuvan; sillä Gunnar kuului "heränneiden", joukkoon, ja Raamattu oli kai se, joka hänet paraiten tunsu.

Haugen, jossa Gunnar asui, oli kurja maatila. Se oli jyrkän tunturin juurella, joka heitti sen yli varjon, yhtä synkeän, kuin mies itse. Maa oli huono, mutta antoi kuitenkin niin paljon että hän taisi elättää muutamia elukoita ja tehdä pari matkaa kaupunkiin; ja sitä paitsi hänellä oli pieniä maapalstoja nauriita ja muita sellaisia kasvia kasvamassa, jotta hyvinä vuosina hänelle jäi vähän ylikin.

Mutta hiljaista ja rauhaista Haugen'issa oli, hiljaisuutta ja rauhaa Gunnar juuri etsi. Ihmisiä hän ei nähnyt, vaan hänellä oli itsessään tarpeeksi paljon, aurinkoa hän ei nähnyt, mutta hänellä oli Liv. Hän oli auringon säteenä huoneessa. Hän hyppeli, hän juoksi sisään ja ulos, hän askaroi, hän lauloi, hän auttoi isäänsä töissä voimiansa myöten ja luki hänelle joka ilta Raamatusta. Gunnar rakasti Liviä ja Liv rakasti Gunnaria, isäänsä, ja molemmat antoivat pitäjän tuumia ja kuiskailla, niin paljon kuin tahtoivat. Ja nyt Gunnar oli neljäkymmenen paikoilla ja Liv oli kuusitoista vuotias. Vielä asuivat samassa paikassa eikä seudun asukkaat vieläkään tietäneet niistä sen enempää, kuin kymmenen vuotta sitten. Gunnar oli yhtä synkeä, Liv yhtä hilpeä ja asuinpaikkansa yhtä paljas ja kurja.

Eräänä iltana syyspuolella oli kauhea ilma. Ankaru myrsky pohjoisesta jyskytti ohitse käydessään tunturia kohti vanhan tuvan kattoa ja seiniä. Pilvet vyörivät taivahalla paksuina, pimeinä, sitten tuli ukkosen jyrynä ja rankka vesisade löi ikkunoita vasten kuin rakeet.

Liv istui yksinensä tuvassa. Hän oli sytyttänyt kynttilän, ottanut kutimensa esille ja odotti isäänsä. Oveen tartuttiin ja Gunnar astui sisään. Vedenpisaroita riippui hänen hiuksissaan ja tippui nutustaan, joka oli sateesta kiiltävä. Hän ei sanonut mitään, astui vaan takan ääreen, riisui nutun päältänsä ja levitti sitä valkean eteen. "On paha ilma tänä iltana", sanoi Liv katsellen ulos, "tulee vaikeaksi saada syysmatoa korjuun jos tällä lailla pitkittää".

"Älä sinä valita ilmasta, Liv, jos ihmiset olisivat paremmat, niin ilmakin olisi parempi".

Liv oli vaiti ja Gunnar istui takan ääreen, nojaten päätänsä käsihin.

"Sinä olet kai väsynyt työstä tänään", aloitti Liv hetken vaiti-olon päästä.

"Niin, väsynyt olen hieman tänä iltana".

"Tarvitsisit välistä vähän apua".

"Apuako? — Apuako tässä autiossa? — Ja paitsi sitä ihmiset kammovat isääsi", lisäsi hän ja nousi koettaakseen oliko nuttu kuiva; "koska kerran olen kestänyt elämää Haugen'issa kymmenen vuotta, kestan sitä kaiketi kymmenen vuotta vieläkin".

"Luulin että tämä kenties tuntuisi kolkolle sinusta nyt, kun käyt vanhaksi".

"Ja missä luulet minulle olevan vähemmän kolkkoa?"

"Noo — kylään ei ole niin pitkä matka".

Gunnar kääntyi ja katseli ikäänkuin säikähtyneenä tytärtänsä.

"Ikävöitkö sinä kyliä, Liv?" sanoi hän, niin oudosti vapisevalla äänellä, "ikävöitkö elämätä ihmisten parissa, jotka eivät tee muuta, kuin juovat, lyövät korttia, valehtelevat ja panettelevat aamusta iltaan, jotka sunnuntaina käyvät kirkossa saadaksensa maanantaina sitä vapaammin kiroilla? Ikävöitkö sinä ihmisiä, jotka nauravat sinulle sentähden että luet Jumalan sanaa ahkerammin, kuin muut? Ja minä kun

luulin niin hyvin varjelevani sinua saastaisuudesta ja synnistä — sinä lapseni".

Liv kallisti päätänsä, kyöneleet nousivat hänen silmiinsä.

"En minä sitä tarkoittanut", sanoi hän lempeästi ja katseli isäänsä, "minä en menestyisi missä sinua ei olisi, enkä ikinä olisi onnellinen missä sinä et olisi onnellinen".

Gunnar oli pukeutunut nutun päällensä jälleen ja istunut pöydän ääreen. Hän istui tuijoittaen eteensä. Sitten hän nousi. "Minä olen niin kummallisen tuskallisella mielellä tänä iltana", sanoi hän, "ota Raamattu, ja lue minulle vähäisen, jotta saan rauhaa".

Liv meni kaapin luo ottamaan Raamattua. Hän istui juuri lehtiä kääntämässä kun tuulen puuska kilisteli ikkunoita ja ovi lensi paukahtaen auki.

"Huh! mikä raju-ilma!" sanoi Gunnar väristen, "voi kiittää Jumalaa kun on pää katoa alla tänä yönä. Luulenpa että saat lukita oven".

Liv oli noussut ovea lukitsemaan; samassa kuuli hän jotain rapinaa ulkopuolelta. Hän tirkisti ulos pimeyteen, vaan ei voinut mitäkään havaita. "Onko täällä kukaan?" huusi hän.

"Oi Herra Jumala; antakaa mun päästä sisään, muuten minä kuolen viluun", kuuli hän jonkun ruikuttavan, ja sisään hiipi eräs mies, ryysyinen ja märkä, selässä mytty, joka oli sauvan päähän kiinnitetty. Gunnar tuli laattian yli katselemaan vierasta. Hän näytti olevan kahdenkymmenen vuoden paikoilla, vaikka seiso siinä kyyryssä oven suulla ja vapisi. Kasvot olivat ilmasta ruskeutuneet, hiukset suorat ja sysi-mustat, vaan muuten ei ollut helppoa päästä selville hänen muodostaan, kun hän yhä loi silmänsä maahan ja veti päätänsä alas olkapäitten väliin.

"Uh — - mikä ilma!" sanoi hän ravistaen itseänsä, "mutta täällä on lämpöinen ja hyvä".

"Istu takan ääreen ja katso että tulet vähän kuivemmaksi", sanoi Gunnar, toimittaen miehelle sijaa. Vieras astui sinne päin.

"Mistä mies tulee?" aloitti Gunnar, pistäen muutamia oksia tuleen.

"Oo — tulen tunturin toiselta puolelta", sanoi vieras.

"Paha ilma kulkeville tänä päivänä".

"Niinpä kyllä oli", huokasi mies itkun äänellä. "Nyt minä olen käynyt tänään noin 4 peninkulmaa, eikä ole ollut leipäpalastakaan suuhun pistää. Jumal' auttakoon, kuinkahan tämä päättynee, ja minä olen käynyt sairaaksi ja jalat haavoille; jos minun pitää taas mennä ulos tänä yönä rajuilmaan, niin terveyteni varmaankin on menetetty. Jalkojani särkee niin että tuskin saan niitä jälkeeni vedetyksi, ja väsynyt olen uupumiseen asti. Mutta jos sinä tahtoisit antaa mulle yösijaa täksi yöksi, vaikkapa nurkassa tuossa, niin kiittäisin sinua niin, että — —". Vieras ei saanut muka sanotuksi sen enempiä itkusta, ja hieroi silmiänsä käsillä. Gunnar seiso nojaten seinää vasten ja katseli häntä.

"Kyllä kai siihen neuvo keksitään, arvaan minä", sanoi hän viimein, "mutta miksi menit ulos tällaisessa ilmassa?"

"Täytyy lähteä ulos kun ei ole mitään saatavaa enää siellä, missä ollaan", sanoi onnetoin, mutta katsomatta ylös, "kun ei ole leipää enää, eikä voi kivistä elää".

"Ehkä ai'ot kaupunkiin?"

"Oo — minä ai'on minne vaan sopii, jos vaan saisin työtä, vaikka kuinka halpaa, niin olisin tyytyväinen. Enkä juuri olekkaan pilattu, sen Jumala tietää".

"Vai niin?" sanoi Gunnar ja jäi seisomaan vähäksi aikaa; "niin sinä sitten saat toimittaa vuoteen johonkin, Liv".

"En tiedä muuta neuvoa kuin että hän saa minun kamarini", vastasi Liv, joka koko ajan oli seisonut ovelta ja katsellut vierasta. "Hän on niin väsynyt raukka, ja minä voin kyllä laittaa vuoteeni tänne penkille taikka luhdille".

"Saat tehdä kuinka tahdot", vastasi Gunnar, ja Liv meni kamariin järjestämään. Vieras vilkasi hänen jälkeensä.

"Jumala siunatkoon sinua!" ruikutti hän, "ja Jumala siunatkoon teitä molempia tästä. Tämä talo lienee kai Haugen tai sinne päin", sanoi hän hetken vaiti-olon jälkeen ja antoi silmäin lentää viekkaasti ympäri.

Nyt ääni jo oli aivan toisellainen. "Niin niin!" jatkoi hän, ja sanat tulvailivat niin liukkaasti hänen suustaan, "arvasin jo tulleen kelpo ihmisten luo, ja Gunnar Haugen ei ole nimi, joka pimeään on piiloitettu. Se on tunnettu köyhältä ja rikkaalta, taloissa ja kylissä, ja sitä nimeä löytää kylvettynä tielle, missä vaan kulkee".

"Vai niin?" — vastasi Gunnar ja rypistytti otsaansa, "silloin et arvattavasti ole tavallisia teitä kulkenut". Sen sanottuaan kävi hän istumaan penkille ja tirkisti ikkunasta ulos. Vieras katseli varovasti ympärilleen, ojensi itseänsä suoraksi ja katseli vakoen Gunnar'ia.

"Mikä on nimesi?" kysyi Gunnar vaitiolon jälkeen ja katseli hänen puolehensa. Silloin katselivat häneen kaksi suurta, mustaa, hohtavaa silmää. Mutta samassa hetkessä vaipui vieras taas kyyryyn ja loi silmänsä laattiaan.

"Aslak on nimeni", sanoi hän nöyrästi. Gunnar hypähti pöydän äärestä niinkuin olisi saanut piston, mutta tointui kohta jälleen. "Aslak — niinkö", sanoi hän tyynesti ja istuutui jälleen. Liv tuli huoneesen sisä-kamarista.

"Koeta nyt saada hiukan lepoa, niin minä kohta tulen ruo'an kanssa", sanoi hän ja katseli ystävällisesti Aslak'ia.

"Herra Jumala! kuinka hyvä sinä olet! mutta ei sinun olisi pitänyt nähdä vaivaa minun tähteni", sanoi vieras nousten takan vierestä; "niin, minä tarvitsen vähän lepoa nyt, minä olen aivan kankea sääristöni. Hyvää yötä siis, Gunnar Haugen, Jumala palkitkoon mitä olet minulle tehnyt". Näin sanoen veti hän itsensä vaivalla kamariin mytty kädessä.

Gunnar katseli hänen jälkeensä ja sanoi sitten Liv'ille: "Saat kaataa hänelle vähän puuroa ja viedä sinne sisään niin pian kun ehdit". Liv teki niin ja hetken perästä meni hän sytytetyllä kynttilällä ja höyryvällä puurovadilla kamariin vieraan luo.

Kun Liv oli mennyt ulos vaipui Gunnar kokoon penkillä, hän ojensi itseänsä pian taas ja väristys kävi läpi hänen ruumiinsa. Suu oli kokoon painunut ja hän hengitti raskaasti. Syvään huo'aten meni hän viimein ikkunan luo ja katseli ulos. "Herra Jumala ja Isä taivaassa! mitähän tämä merkinnee? Onko tämä enne, jonka minulle lähetät? Tämöinen ilta oli silloinkin, ja Aslak — että niin on sattunut! Herra Jumala, anna mulle syntini anteeksi ja päästä meitä kaikkia pahasta!" Ja Gunnar rukoili ääneensä Isä meidän, rukoili sen kerran ja vielä toisenkin.

Kamarissa istui Liv sängyn vieressä, jossa vieras makasi. Hän oli pannut vadin luotansa ja sanonut kiitoksia ruo'asta; mutta Liv piti hänelle vielä kynttilää polvellansa. He juttelivat.

"Oltiinko sinua kohtaan yhtä kovat siinäkin kylässä?" kysyi Liv.

"No ei! ei mun sovi valittaa, mutta ajettiin minua sielläkin talosta toiseen. Kun ei ollut enää tilaisuutta ansioon yhdessä paikassa, sain lähteä toiseen ja näin olen sijaa muuttanut kuin vainottu otus vuosi vuodelta enkä koskaan ole omistanut enempiä, kuin mitä tähän myttyyn on mahtunut, ei, se on tosi — mutta eihän ole ketään, joka minusta huolii myöskään — muutamille taitaa olla niin sallittu". Hän vaikenä ja huokaeni ja Liv katseli häntä sääliä. — "Sinä olet onnellinen, jolla on semmoinen isä", hän jatkoi, "kaiketi pidät hänestä paljon?"

"Niin se on tietty se".

"Se on kelpo mies; ei tarvitse kauas mennä ennenkuin huomaa että hänen nimensä on tunnettu, ei tarvitse. Se joka olisi niin onnellinen että saisi jäädä tänne ainiaksi, mutta mun täytyy lähteä ulos taas huomenna kurjuutta kärsimään enkä tiedä mihin mennä enkä tiedä mistä saada työtä". Liv kierteli esiliinan kulmaa.

"Sinä taidat kai yhtä ja toista, sinä, arvaan ma", sanoi hän viimein, "ehkä ei olisi niin mahdotointa että saisit jäädä tänne vähäksi aikaa auttamaan isää".

"Mitä sanot? lasket varmaan leikkiä kanssani nyt, mutta sitä sinun ei olisi pitänyt tehdä, sillä minä puhuin totisesti. Oi jos se olisi mahdollista! Kuinka minä tekisin työtä ja olisin ahkera, enkä pyytäisi ainoatakaan killinkiä, kun vaan saisin elatusta ja pääni katon alle".

"Minä puhuin totisesti, sillä minä keskustelin juuri isäni kanssa siitä että hän hakisi itselleen apua nyt kun jo vanhaksi tulee".

"Voi — voi — jos sinä voisit minua auttaa, niin en sitä unohtaisi niin kauan kuin elän. Sinä näytät niin hyvältä, puhu isäsi kanssa ja puhu puolestani. Sano hänelle kuinka olen kärsinyt, sano hänelle kaikki mitä nyt tiedät".

"Kyllä sen mielelläni teen, jos tahdot; mutta nyt saat panna maata, olet kaikesti hyvin väsynyt". Ja Liv nousi mennäksensä.

"Se on totta, jos minä uskaltaisin kysyä, mikä on nimesi?" kysyi Aslak.

"Nimeni on Liv".

"Liv? Se oli kaunis nimi. Se sopii sinulle, sinä olet niin päivän valkoisen ja lempeän näköinen".

"Niinkö arvelet?" sanoi Liv hymyillen.

"Ja nyt et saa pahastua vaikka, vieras kun olen, olen puhunut sinulle niin suoraan".

"Minusta juuri on hauskaa joskus puhella jonkun kanssa, täällä ylhäällä niin harvoin tapaa ihmisiä, näetkös".

"Kiitos siitä sanasta; vaan ei jokainen huolisi hoitaa niin halpaa miestä, kuin minä olen".

"Minusta ei siinä ole mitään eroitusta ovatko ihmiset juhla-vaatteissa vai arki-vaatteissa", vastasi Liv.

"Niin minäkin arvelin; mutta ihmiset ovat nyt kuitenkin niin turhamielisiä. Luulen että minulla voisi olla monta hauskaa hetkeä sinun seurassasi, jos semmoinen onni olisi minulle suotu", lisäsi hän. "Sinun täytyy kysyä isältäsi niin pian kuin mahdollista, sinun pitää puhua hänen kanssansa vielä tänä iltana".

"Sen minä teen, hyvää yötä sitten! — Kas tässä on vaatemytty, sen minä otan ulos mukaani, että saat kuivat vaatteet huomiseksi".

"Ei, nyt sinä olet liian hyvä. — Hyvää yötä siis, voi hyvin".

Liv oli tuskin ehtinyt ulos ennenkuin Aslak puoleksi nousi sängyssä ja kuunteli. Samassa heittäysi hän alas tyynylle ja rupeesi nauramaan. Hyppäsi ylös sängystä kepeänä kuin jänis, hiipi varpasillaan ovelle, tirkisti raon kautta ja pani sitten korvansa siihen. Kuu tuli juuri pilven takaa. Se valaisi huonetta ja Aslak'ia, joka seisoi siinä solakkana, suorana hohtavine silmineen. Sinun olisi pitänyt nähdä noita kasvoja! Suu puoleksi avoinna, ikäänkuin olisi tahtonut niellä jokaista sanaa tuolta tuvasta; milloin tämä suu taas irvisteli, milloin hampaat yhteen purtiin. Hän mutisi muutamia sanoja itsekseen, nyrkitti kättänsä ja nosti sitä uhaten.

Tuvassa istui Gunnar, käsivarret pöytään nojautuneina, ja kuunteli Liviä, joka seisoi vastapäätä ja puhui intoisasti.

"Luuletko että hänen oli hyvä olla tunturilla tänään", sanoi hän, "kylmä oli, lumituisku toista pahempi tuprusi häntä vastaan ja hän kulki melkein paljain rinnoin, tuo raukka, jotta nuttu säästyisi tästä ilmasta. Häntä väritytti ja vilutti, mutta eteenpäin hänen täytyi kulkea yhtä kaikki, eikä hänellä ollut ruo'an kipinätäkään, eikä mitään lämmittämisen keinoa löytynyt. Mutta eteenpäin vaan mennä täytyi, kylmää ja märkää kun oli. Jos ei tätä taloa olisi ollut, ei hän varmaankaan koskaan olisi nähnyt päivän nousua enään, sanoi hän".

"Vai niin, niinkö sanoi. Mutta eikö hän nyt virkistynyt, saatuansa ruokaa ja vuoteen?"

"Kyllä, hän ei tahtonut löytää sanoja, millä kiittäisi. Mutta hänessä oli vielä semmoinen värityks, että oikein pelkäsi sairastuvansa. Ja hän rukoili niin hartaasti saada jäädä makaamaan, jos niin pahoin kävisi, kunnes taas voisi nousta".

"Vai niin, vai rukoiliko hartaasti? — No niin, hän osasi puhua puolestansa. Sanoiko muuten mitään?"

"Hän puhui paljon siitä kuinka hänen oli ollut ennen ja nyt viime aikoina, mutta hän oli aivan tuskissaan, poloinen; sillä hän ei tietänyt mitenkä saisi työtä. Etkö voisi hänelle antaa vähän työtä? Hän olisi tyytyväinen kun vaan saisi ruokaa sen edestä".

"Minä en kärsi hänen silmiänsä".

"Hän rukoili niin sydämmellisesti ja oli niin suora, ett'ei se voinut muuta kuin liikuttaa ihmistä".

"Haugen on ahdas kyllä kahdellekin ja ahtaammaksi se tulee kolmelle; mutta sinusta on kaikesti ikävä olla täällä kahden kesken minun kanssani", sanoi Gunnar syvästi huo'aten.

"Minä en rukoile vaan itseni tähden", vastasi Liv punastuen; "mutta mieleeni vaan muistui mitä raamatussa sanotaan: 'anna sille, joka sinulta pyytää, äläkä käänny pois siltä, joka tahtoo sinulta lainata', ja minun mielestäni sinä tarvitsisit apua nyt. Ja jos olisit kuullut hänen kertovan kuinka hän on nälkää ja vilua kärsinyt ja kurjuudessa kuljeskellut koko elin-aikansa, silloin et olisi niin hidas etkä

vastahakoinen, isä. Hän on niin köyhä, että kivi tuolla pihalla on häntä rikkaampi, ja hän kävelee kuin kerjäläinen ihmisten parissa, vaikk'ei hänellä ole niinkään suurta synnin taakkaa, kuin minä voisin sormellani kantaa".

Gunnar katseli hämmästyneenä tytärtänsä, sillä näin hän ei muistaaksensa koskaan ollut kuullut hänen puhuvan. Hän tarttui laimeasti hänen käteensä, sanoen:

"Kissa kyllä tietää ketä se hyväilee. Ole varoillasi tyttäreni, on eroitus sammaleen ja utuvien välillä, vaikka molemmat ovat pehmoset ja hienot".

Liv vaikenä ja meni istumaan. Sanoi sitten matalalla äänellä: "Luulin vaan että voi vaivaksi sydämmelle käydä jos ajaa ulos pimeään yöhön sen, joka etsii valoa, eikä ole tapa repiä pois puhkeavia lehtiä".

Gunnar katseli häntä terävästi. "Kuka opetti sinulle tämän?" kysyi hän.

"Oo — se juolahti vaan mieleeni", vastasi Liv.

Gunnar kallisti päätänsä alas pöytää vasten ja mutisi itsekseen: "Hm — — hm — yhtä tumma ja musta hänkin oli — Aslak nimensä oli. Herra Jumala varjele minua kahdenkertaisesta synnistä! Ei hän suinkaan sanonut sinulle mistä tuon nimen on saanut?" kysyi hän yht'äkkiä, vaan ei katsellut Liviä.

"Ei, sitä hän ei sanonut".

"Vai niin — älä aja ulos pimeään yöhön sitä, joka valoa etsii. Tahdon huomenna puhua hänen kanssansa".

Aslak seisoi vielä kuuntelemassa oven ra'ossa. "Vai niin, vai sinä tulet puheilleni huomenna?" sanoi hän ja nauroi itseksensä, — "no niin, Gunnar Haugen, minä olen oleva valmis sua vastaan ottamaan sekä päänkivistyksellä että kauniilla sanoilla. Ja sinä et kärsi silmiäni? Se on kyllä arvattava; mutta niiden pitäisikin polttaa sinua sielun sisimmässä sopukassa, tiedätkös, ja Liviä minä pidän kädessäni, sitä lintua ei ollut vaikea kiinni saada; mutta kun se kerran on häkkiin joutunut, ei ole enää siivillä leuhottamista. Hei! Minun tekisi mieli tietää mitä äiti on sanova tästä". Ja näin sanoen hiipi Aslak sänkyyn yhtä hiljaa kuin oli sieltä tullut.

TOINEN LUKU.

Kun Aslak heräsi seuraavana aamuna, istui Gunnar hänen edesssä ja katsoa tuijoitti häneen. Aslak hämmästy vähäsen ensi hetkessä, mutta tointui kohta:

"Nyt olen varmaan nukkunut liian kauan, koska sinä istut tässä mua katselemassa".

"Eipä juuri — tahdoin vaan nähdä kuinka sinä nukuit".

"Oi, minä olen nukkunut niin hyvin, niin hyvin, mutta semmoista vuodetta ei minulla muistaakseni koskaan ole ollutkaan".

"Kuinka muuten voit?"

"Kiitos kysymästä, sitä en nyt voi niin tarkoin sanoa, kun juuri heräsin. Kuitenkin minusta tuntuu ikäänkuin olisin kauhean kankea vielä jäsenistäni, ja minulla on niin kummallinen poltto päässäni, ett'en voi ajatella oikein selvästi. Mutta — kaiketi se paranee myöhemmin päivällä, ja sitten saan koettaa päästä edemmäksi täältä kappaleen matkaa. Paljon kiitoksia sinulle ruo'asta, juomasta ja majasta".

Gunnar istui leikkien linkku-veitsensä kanssa; nyt hän rupesi hakkaamaan sängyn laitaan. "Luulenpa parhaaksi että jätät makaamaan tämän päivän", sanoi hän viimein, "aamiaisen saat kohta". Aslak tahtoi suudella hänen kättänsä, mutta Gunnar oli jo noussut ja meni ulos.

Ei kauan kestänyt ennenkuin Liv tuli sisään ruo'an kanssa.

"Kuulin että jaksat huonosti tänään".

"No niin — kyllä toivon pian paranevani aikaa voittain. Isäsi on ollut kyllä hyvä sallimaan minun jäädä

tänne makaamaan tämän päivän".

"Vai niin, eikö hän sanonut muuta?"

"Ei, kuinka voisin sitä odottaa? Puhuitko hänen kanssansa eilen?"

"Sen minä tein".

"Mitä hän vastasi? Ei se suinkaan ollut mahdollista?"

"Hän ei antanut mitään varmaa vastausta".

"Vai niin, se ei suinkaan käy laatuun siis — oi herra Jumala, jos sinä puhuisit hänelle vielä kerran! Niin, anna anteeksi että olen näin suora sinua kohtaan, mutta minä pidän sinusta niin paljon, näetkös".

Liv hymyili. "Kyllä minä sen teen", sanoi hän, "vaan kyllä hän sen itsestäänkin muistaa".

"Sun isäsi on varmaankin hyvin syvämielinen".

"Niin on".

"Ja vähän harvapuheinen".

"Niin, hän ei puhu paljon".

"Mutta kyllä minä takaan että ei ole turhia, mitä hän puhuu. Arvattavasti hän ei sitten pidä niistä ihmisistä, jotka liian laveasti puhuvat?"

"Ei hän niistä juuri pidä, jotka liian paljon puhuvat. Joka aina puhuu, se ei aina totta puhu, arvelee hän."

"Vai niin! niin, tiedätkö, kun asiaa tarkoin ajattelee, niin hän on oikeassa".

"Niin hän varmaan onkin".

"Isäsi on kunnioitettu mies kylässä?"

"Hän harvoin kylään tulee."

"Miksi niin?"

"No — hän ei viihdy siellä; hän on vähän totinen ja ankara, näetkös".

"Niin — enkö sitä nähnyt kohta, astuttuani kynnyksen yli, ett'ei se mies ollut turhanpäiväinen. Sellaiset ihmiset ovat harvinaisia, tiedätkös".

"Mutta usko pois, hän rakastaa minua".

"Ken ei sitä tekisi? Ja sinä olet ollut hänen luonansa pienestä asti?"

"Minä en nähnyt isääni, ennenkuin olin 6 vuotta vanha; mutta silloin hän palasi pitkältä matkalta, sanottiin. Sittemmin muutimme tänne pohjoiseen, ja nyt olemme asuneet tässä paikassa 10 vuotta".

"Ja sinä olet ollut yksinäsi hänen kanssansa koko ajan?"

"Niin olen".

"Vaan eikö välistä ole ollut ikävä näin kaukana ihmisistä?"

"Enpä juuri voi sitä sanoa. Minulla on aina ollut jotakin tekemistä. Milloin pitää lypsää lehmät, milloin hoitaa taloa ja lukea isälle joka ilta kappale Raamatusta. Ja välistä saatan sitten ajatella yhtä ja toista, näetkös. Mutta nyt mun täytyy joutua. Joko olet kylliksi syönyt, että saan vadin mennessäni?"

"Kiitos siis tästä hetkestä!"

"Ei kiittämistä".

Liv meni ulos ja Aslak katsoi hänen jälkeensä. Silloin rypisti hän otsaansa, heittäysi selälleen, käsivarret pään alle ja haukotteli. "Tuopa vasta hupsupäinen", sanoi hän itsekseen, "häntä voi kiertää sormen ympäri kuin rihmaa. Saat panna suusi lukkoon nyt, Aslak. Hyvä oli että sain sen tietää". — Hän makasi vähän aikaa. "Uh! — tämä käy jo kohta ikäväksi", mutisi hän ja kääntyi toiselle kyljelle, "ja jos mun pitää maata tässä sängyssä koko päivä kankeana, niin — leikki ei olekaan niin hupainen, kuin luulin — tule nyt äiti pitämään minulle seuraa, muuten koko juttu minua ikävystyttää. Luulenpa että

nukun nyt".

Myöhemmin illalla Gunnar tuli sisään ja rupesi puhumaan Aslakin kanssa.

"Onko nimesi Aslak?" kysyi hän katselematta mieheen.

"On".

"Mistä olet sen nimen saanut?"

"En tietä".

"Kuka isäsi oli?"

"En ole isääni nähnyt".

"Entäs äitisi?"

"En tunne äitiäni".

"Mistä olet kotoisin?"

"Oo — minä löydettiin jostain tien varrella, jouduin sitten köyhäinhoidon huostaan tuolla itäpuolella ja muutamain hyvien ihmisten kasvatteeksi".

"Miksi sinä karkasit niiden luota?"

"En minä karannut, vaan onhan minussakin häpeätä. Enhän minä, pitkä ja vahva kun olin, voinut juosta edestakaisin kasvatus-isäni ovissa ja syödä häntä talosta pois, köyhä mies kun hän oli. Minun täytyi mennä ulos palvelemaan, ja nyt olen kulkenut seudusta toiseen päivätyössä, koettanut elämää monin tavoin ja pahaa kärsinyt. Mutta nyt, kuten näet, makeaan tässä enkä pääse minnekään".

Gunnar ei vastannut kohta, mutta katseli häntä kauan. Rupesi sitten nyppimään peitettä. "Mitä lajia väkeä ne olivat, joiden luota sinä tulet?" kysyi hän viimein, "olivatko he Raamatun ystäviä?"

"No sen asian laita oli nyt niinkuin tavallisesti. Kyllä minua pidettiin kirja kourassa sekä kotona että koulussa".

"Sinä pidät kaiketi leikistä ja tanssista ynnä muusta senlaisesta?"

"Ei ne minua erittäin huvita. Miehet sanoivat minua 'Mustaksi Pekaksi', väänsivät naamojaan ja osoittivat sormea minulle juostessaan tanssiaisiiin ja semmoisiin turhuuksiin, kun en minä lähtenyt heidän seuraansa, ja luulivat että minä pidin itseäni liian hyvänä siksi, niinkuin myös aina saarnasivat. Minä nyt en ymmärrä mitä semmoiset hyödyttää, on vaan ajan tuhlaamista minusta".

Gunnar katseli häntä hämmästyneenä. "Kuinka vanha olet?" kysyi hän.

"Kaksikymmentä vuotta kynttilämessunpäivänä".

"Hm — harvinaista on saada kuulla nuoren miehen haastavan noin. Sinä olet kokenut yhtä ja toista, huomaa minä". Gunnar istui vielä hetken aikaa miettimässä. Sitten hän nousi. "Voit ripustaa röijysi tuohon naulaan ja jäädä tänne Haugen'iin toistaiseksi. Kyllä vast'edes sovitaan ehdoista".

Aslak katseli häntä kuin hämmästyksissään. Kumartui sitten alas, tarttuen Gunnar'in käteen, niinkuin hän paljaasta liikutuksesta ei saisi sanaakaan suustansa. Gunnar veti käden puolehensa. "Ei vielä mitään kiittämistä. Lopussa kiitos seisoo. Sen tahdon sinulle sanoa nyt samalla, että Haugen'ista kylään on — pitkä matka. Sinun pitää luvata olla sitä lyhentämättä".

"Ymmärrän tarkoituksesi, ja minä lupaan".

"Hyvää yötä".

Gunnar meni, mutta tuskin oli ovi suljettu hänen jälkeensä, ennenkuin Aslak hyppäsi ylös sängystä, löi käden polveensa, nauroi ja hyppäsi huoneen ympäri kuin hullu. "Vai sinä tartuit touhuun, sinäkin Gunnar Haugen! En uskonut tämän näin helposti onnistuvan. Ha — haa! jos olisit tietänyt —" Hän nauroi vieläkin ja uhkasi Gunnar'in jälkeen. Sitten pisti hän kädet housujen taskuihin ja rupesi töllistelemään pitkin seiniä. "Vai täällä sinun nyt pitää asua, Aslak, Haugen'in uusi renki. No — no — kyllähän se on parempi kuin juosta maiden ja mannerten halki muiden mustalaisten kanssa, lumessa ja tuiskussa nappeja kaupittelemassa. Se on naurettavaa tämä — eilen noin — tänään näin. Etpä en sikertaa lyö korttia mustalaisen kanssa, Gunnar Haugen, mutta ole varoillas ett'et nyt saa 'Mustaa Pekkaa'. Saat sekoittaa kuinka paljon tahdot ja pitää tarkasti silmällä, mutta kenen luulet saavan

pampun ja voittavan pelin — se olen minä, minä, etkös ymmärrä, sinä roisto!" Hän sylki Gunnar'in jälkeen, pyörähti ympäri saappaan korolla, nauroi, ojensi itseään suoraksi ja heittäysi taas sänkyyn.

Kaksi päivää sen jälkeen oli Aslak täydessä työssä Haugen'issa. Gunnar oli murtamassa itselleen uudispeltoa. Aslak oli pannut kiviä ja rankoja työntö-kärryihin ja sysäsi niitä aidan viereen, sinne kaataakseen, kun hän kuuli vihellyksen takanansa. Hän kääntyi ja aidan toisella puolella seiso i eräs akka kurkistamassa. Hän oli pieni ja kyyryselkäinen, muutamat pörröiset mustanharmaat suortuvat näkyivät huonon huivin alta, johonka koko pää oli kääritty. Otsansa oli matala, kulmakarvat tiheet ja ulospistävät ja niiden suojassa oli kaksi ympyriäistä, mustaa silmää, jotka varmaan sinua katselivat, vaikk'et koskaan voinut niitä kohdata omillasi, jotka milloin vaipuivat syviin koloihinsa, milloin ikäänkuin vierivät ulos sinua vastaan. Nuo silmät olivat kissan silmäin kaltaiset, kimalsivat kuin tulipallot pimeässä ja peloittivat sinua, vaikk'et itse tietänyt miksi. Muuten vaimo näytti siltä, kuin olisi kuljeskellut sekä myrskyisellä että hyvällä säällä, sekä auringon helteessä että tuiskussa, niin tuntureilla kuin meren rannalla; sillä kovat, terävät kasvot olivat ilmasta ihan tummanruskeat. Mutta hän näyttikin siltä, kuin kestäisi talvi-yön kylmyyttä ja tuiskut tunturi-lakeilla, Sillä kun hän hyppi eteenpäin sauvansa nojassa, laihana ja kuihtuneena, oli ikäänkuin veretöin varjo olisi käynyt tietä myöten, johonka ei pahat säät eikä ilmat puuttuneet. Aslak tuns i vaimon, sillä samassa katsahti hän sitä paikkaa kohti, jossa Gunnar seiso i kaivamassa. Meni sitten akan luo.

"Tervetullut palvelukseen, poikani", sanoi akka irvistellen ja naurahtaen.

"Kiitos, äiti, mutta sinun täytyy astua alemmas, muuten hän voi sinua nähdä, tuo vanha pässinpää tuolla ylhäällä. Kuten arvannet, olemme jutelleet monta lystillistä sanaa keskenämme".

"Vai niin! — hän ei sinua tuntenut? Mitenkä hän sinua vastaan-otti? Eikö hypähtänyt hän pystyyn kuin kyykäärmeen pistämänä, nähdessään sinua? Eikö hän kättänsä ojentanut, tarttuakseen sinun rintaasi? Ha — haa — jos olisi tietänyt sinun kuuluvan hänen sukuunsa, niin olisi lyönyt sinut kuoliaaksi kiveen jalkojensa juuressa". Ja vanhan eukon silmät säkenöivät.

"Minä koetin salata kasvojani niin hyvin kuin mahdollista, mutta hän ei pitänyt silmistäni".

"Kaiketi ei — hän tuns i ne kohta, mutta nyt kosto sua perii, Gunnar Haugen! Luulit kai että vanha Guro oli maan mullassa jo aikoja sitten, mutta hän on sinua seurannut, Gunnar, etkä niinkään pian ole saava henkeä Gurosta lähtemään. Ole varoillasi, sillä nyt on kosto käsissä". Hän puri hampaat yhteen ja uhkasi sauvallansa Gunnaria. "Kas nyt sinun pitää olla älykäs ja varovainen, poikani", jatkoi hän, tarttui Aslak'in nuttuun ja taputti häntä olkapäälle, "sillä tätä hetkeä saavuttaakseni olen elänyt. Muista kaikki, mitä olen sulle sanonut, ja kaikki, mitä olet luvannut. Älä häpee mitään, äläkä pelkää mitään. Sinulla pitää olla silmä joka sormen päässä, poikani, sinun pitää vakoella ja lymyä ja sitten sitä kanneskella kauas ympäri maata. Niin, kylään vaan kaikki kerrassaan! Sinun pitää kertoa kaikki, mitä tiedät, sinun pitää lörpötellä ja valehdella, pilkata ja saastuttaa häntä niin paljon kuin voit. Älä jätä ainoatakaan puhdasta pilkkua häneen! Niin, tästäpä herras-elämätä synty y, Gunnar Haugen! sinun pitää kammottuna kuleskella täällä kyl ien välillä. Sinun pitää tulla kaikkien ihmisten pilkan ja naurun esineeksi, sinä kopea roisto, joka et suinkaan alentu i sylkemäänkään päälleni. Oo — sinä olet toivova olevasi seitsemän sylvä maan alla, Gunnar Haugen, mutta saas nähdä kuinka sinne pääset, kuka parkuasi kuuntelee. Vielä et ole saanut viimeistä kolausta. Talosi, karjasi on surmaan joutuva yhtenä ainoana yönä ja vanha Guro on seisova vieressä ja naurava sinulle. Silloin olet muistava tuota yötä, Gunnar, sillä Aslak ei niinkään pian kuole, näetkös. — Niin, nyt saat olla älykäs, poikani, muista mitä olen sinulle sanonut, vääntele itseäsi kuin ankeriainen ja ole kepeä-jalkainen kuin kissa".

"Ei sun tarvitse olla huolissasi minun tähteni, äiti", vakuutti Aslak. "Minä olen usein pyytänyt riekkoja tuntureilla, äiti, ja luulenpa melkein että minulla nyt on ansassa yksi".

"Mitä sillä tarkoitat?"

"Se on hänen tyttärensä Liv, ja ne molemmat riippuvat kiinni toinen toisestansa kuin kaksi heinätukkoa. Mutta nyt meidän täytyy erota, äiti. Hän katselee niin minun jälkeeni".

"Onnea siis, poikani".

Guro seiso i kauan katsomassa hänen jälkeensä, sauvaan nojautuneena, kun hän sysäsi työntö-kärryjä mäkeä ylös. "Kuinka kaunis hän on, kuinka väkevä ja notkea! Hän on sua kostava, Guro! Hän onkin isänsä näköinen, korkeakasvuinen ja solakka, tulta silmässä. Ha — haa — Gunnar Haugen! Lystillinen tanssi tämä vanhoilla päivilläsi mustalaisten ja heidän kakaransa kanssa!" Hän nauroi niin että vapisi, sitten hän yski ja hyppi ontuen pois päin.

Aslakin palatessa kysyi Gunnar, ken se oli, jonka kanssa hän puhui aidan vieressä.

"Oh, se oli vanha muija raukka, joka valitti kurjuuttaan. Hän kysyi isäntää, mutta minä en tahtonut

vaivata sinua ja annoin sentähden hänelle muutaman killingin, mikä minulla oli taskussa".

"Sinulle kiitokset siitä. Mitä toiselle annetaan, se palaa kymmenkertaisesti meille takaisin, ja hyvä taito antaa lahjalle arvon".

"Niin, jotain senkaltaista minäkin ajattelin", sanoi Aslak, eikä heidän välillensä muuta puhuttu heidän tällä kertaa työssä ollessaan.

KOLMAS LUKU.

Aslak oli ollut muutamia kuukausia Haugen'issa ja hänen oli vieläkin jääminen sinne muutamaksi kuukaudeksi. Hän piti Gunnaria toisella kädellä ja Liviä toisella ja molempia yhtä lujasti. Itse seisoi hän heidän välillensä, nauroi toisella silmällä ja itki toisella. Gunnarin läsnä ollessa oli Aslak nöyrä ja ujo, pysyi takan nurkassa halvimmassa paikassa, ei puhunut paljon, mutta kuunteli sitä tarkemmin. Ahkera ja väsymätöin hän oli työssään, ei sanonut yhtään pahaa sanaa isännän käskiessä sitä tai tätä, hän vaan totteli. Mutta kun oli yksinensä Livin kanssa, silloinpa mies oli elämää täynnä. Hän oli leikkisä ja naurusuinen, sanoja vyöri suusta kuin papuja, hän kohotti päätänsä, mustat silmänsä loistivat, hän kertoili ehtimiseen, jotta Liviltä kudin putosi käsistä ja hän ainoastaan katseli, kuunteli Aslakia. Hän kertoi maasta tuolla idässä, kertoi karhusta, jonka kanssa oli ottelua kestänyt; hän kertoi tunturihuipuista, missä oli peuroja ajanut; kertoi kaupungista komeine rakennuksineen ja katuineen ihmisiä täynnä. Liv kuunteli, oli niinkuin raitis tuulenpuuska maailmasta tuolta ulkoa olisi hänen rintaansa kohdannut, siivillensä kantaen houkuttelevaa laulua. Kaipaus heräsi ja ensimmäisen herran ajatteli Liv että Haugen oli kurja hökkilö, että olisi suloista yksi ainoa kerta tuntea miltä auringonpaiste tuntui, päästä ulos näkemään maailmaa, vaikkapa vaan naapurikylään tunturin tuolla puolen. Ja Aslak kertoili ja Liv kuunteli, vaan Gunnar ei tietänyt mistään, sillä Aslak oli niin kauniisti pyytännyt ettei Liv puhuisi tästä isälleen.

Illalla ehtoollisen jälkeen kun Liv luki Raamatusta, istui Aslak aina kaukana, pimeimmässä paikassa, kädet kasvoilla. Gunnar näki sen, hän luuli ettei Aslak tahtonut näyttää kuinka syvästi sanat häneen sattuivat, ja antoi sentähden Aslakin istua rauhassa eikä ollut häntä huomaavinansa. Mutta Aslak — niin, hän istui tyytyväisenä ja hyrälli hieman itsekseen tai ummisti silmänsä ja pisti sormet korviinsa, saadaksensa rauhassa nukahtaa, eikä kuullut niin mitään.

Ja sinä Liv, joka uskot hänestä kaikkea hyvää, mitenkä sinun on laita? Sinä käyskentelet yhtä suloisena, valoisana, mutta oletko sama kuin ennen? Vai etkö huomaa että sinussa on jotain outoa, jotain, mikä ikäänkuin pistää sydämeen? Vai etkä luule minun nähneeni sinua, kun myöhäisenä syysiltana istuit tunturilla, unohtaen illallisen ja isäsi ja itsesi, ainoastaan haastaaksesi hetkisen vielä sen miehen kanssa, joka vieressäsi istui? Tai minkätähden kuljit sa niin useasti tuota tietä, ja aina silloin kuin hän oli tuolla naurismaata kaivamassa? Ehkä tapahtui se vaan tarjotaksesi hänelle vähän juomista janon sammutteeksi! Entäs sinä iltana, jolloin istuit avonaisen ikkunan ääressä ja katselit suoraan ulos ilmaan — ympärilläsi oli pimeätä ja hiljaista, muut nukkuivat jo kauan aikaa sitten, mutta sinä istuit avonaisen ikkunan edessä, hyrällen laulua, jota Aslak oli sinulle laulanut. Sinä arvelit kai ettei kukaan sinua nähnyt, Liv, mutta minä sinun näin. Oliko mielestäsi liika lämmintä, vaikka talvi oli tulossa ja kylmä tuulenpuuska löi otsaasi vasten? Mitä ajattelit, kun istuit itsekseesi hymyillen, nauraen, esiliinaa nyppien? Liv! Liv! onko musta Aslak sytyttänyt sinua tuleen silmillänsä? Sinun pitää mennä maitovtien kanssa aittaan ja tulet suoraan tupaan niiden kanssa. Niin, kyllä voit pudistaa päätäsi ja nauraa itsellesi. Miksi istut niin kauan läävässä kun Aslak on halkoliiterissä, joita eroittaa vaan ohut väliseinä? Kuunteletko vaan laulua, jota hän laulaa, kenties? Miksi sydän niin rinnassasi sykkii joka kerta kun oven lukkoon joku tarttuu? Ethän odottane Aslakin tulevan tähän aikaan? Tai miksi katselet eteesi noilla uneksivilla silmillä ikäänkuin jotain näkisit? Nyt pata on kiehunut yli reunojensa ja kudin on pudonnut laattialle. Ja miksi itket itsekseesi välistä kenenkään huomaamatta? Et tiedä sitä itsekään, sanot olevasi "kaikin puolin onnellinen". Liv! Liv! älä luota häneen liioin; näen kuinka hän sinulle nauraa! Liv parka! Sinä tulet hänen luokseen niin luottavaisena ja niin hellällä sydämellä, vaan hän ei helly. Hän vaan puhaltaa tuota kipinätä sydämestäsi, jotta se leimahtaa ilmituleen. Sinä olet hänelle ilmaissut koko puhtaan sielusi, mutta ei häntä sen saastuttaminen hävetä. Sinä uskot hänelle isäsi ajatukset ja sanat, hän niitä kantelee ympäri kylää. Vai etkö tietänyt miksi kyläläiset tarttuivat toisiinsa ja katselivat niin kummallisesti sekä sinua että isääsi sunnuntaisin, kun Aslak kulki suorana ja totisena kirkon portin kautta. Ja sinä olisit pannut vaikka elämäsi pantiksi siitä, ett'ei hän ollut kavala. Liv! Liv! kuinka sinun käy?

Talvi on tullut. Aslak on vielä Haugenissa, ja Gunnar itse häntä pidättää. Onko hän vielä sama kuin

ennen vai joko jää hänen sydämessänsä sulaa? Jotenkin kummallinen huhu käy kylässä. Ihmiset katselevat Gunnarin jälkeen niin oudosti, kuin eivät ennen tehneet, ja hänen selkensä takana tietävät he kertoa yhtä ja toista. Tämä ei tiedä hyvää.

Mutta Aslak on tähän aikaan ikäänkuin muuttunut. Hän rupee katselemaan Liviä eikä kuitenkaan ole niin usein hänen parissansa kuin ennen. Hän on ikäänkuin käynyt araksi hänkin. Sanat eivät enää tule hänestä niin helposti kuin ennen. Hän istuu penkillä, suu totisena ja mieltii jotain. Silloin tällöin kuuluu huokaus. Liv kysyi häneltä eräänä iltana oliko hän kipeä.

"Niin, minä olen kaiketi kipeä", vastasi hän silloin.

"Voinko sinua jollakin lailla auttaa?" kysyi Liv.

"Et, kyllä se pian on ohitse. Se on semmoista, mitä talvi tuo mukanaan".

Eräänä iltana luki Liv ääneen Raamattua. Se oli Matheuksen evankeliumin 18 luku. Aslak istui tapansa mukaan nurkassa, kasvot käsiin kätkeytyinä. Hän ei tahtonut kuulla. Hän hyräili itsekseen iloista nuottia, karkoittaaksensa ajatukset; mutta tuntui siltä kuin tämä ei nyt onnistuisi niinkään helposti. Hän nosti päätänsä ja katseli Liviä, mutta silloin sattui pistoksen tapaisesti nämät pyhät sanat hänen sieluunsa:

"Voi maailmaa pahennusten tähden, sillä pahennukset kumminkin tulevat!
Voi kuitenkin sitä ihmistä, jonka kautta pahennus tulee!"

Hän istui tuolilla kuin salaman lyömänä. Hän tuijotti Liviin, mutta tämä istui niin tyynenä ja totisena ja valo kynttilästä loisti hänen puhtaille, kirkkaille kasvoilleen, vaikka hän se oli lausunut nämät leikkaavat sanat. Vaan Aslak itse istui pimeässä. Hän tarttui rintaansa ikäänkuin repiäksensä siitä pois jotakin, mikä pisti. Hän pyyhki kasvojansa, mutta suuria, kylmiä vesihelmiä nousi hänen otsalleen. Hän koetti nauraa, mutta huulet vääntyivät kamalasti. Korvissansa suhisi, huone pyöri hänen silmissänsä kaappineen päivineen. Hän katseli Liviin, ja hänestä oli kuin nuo uneksivat silmät olisivat katsoneet häneen lausuen: "voi sitä ihmistä, jonka kautta pahennus tulee". Hän katsoi toiselle puolelle, hän tahtoi ummistaa silmänsä, mutta Liv seisoikin kuitenkin siinä tuijottaen häneen ja lausuen samat sanat. Hän oli tukehtumaisillaan. Hän aikoi nousta ja hiipiä ulos, mutta oli kuin kiinninlauttuna tuoliin. Hän pisti sormet korviinsa, mutta kuuli kuitenkin "voi sitä ihmistä, jonka kautta pahennus tulee", ja Liv istui siinä kirkkaana, valoisana lukien hänen tuomiotaan.

Seuraavana päivänä oli Aslak työssä, mutta ei sanonut sanaakaan. Illan tullessa sanoi hän olevansa kipeä ja pakotettu panemaan maata ennen ilta-lukemista. Liv vei illallisen hänelle hänen kamariinsa. Silloin istui hän sängyn laidalla, pää käsien nojassa. Hän näytti synkkämieliseltä, ruokaa ei hän tahtonut. Liv istui hänen eteensä.

"Miksi et puhu isälleni?" kysyi hän, "ehkä tietäisi hän neuvoa, jotain tuskaa sinussa nyt on, sen minä varsin hyvin näen".

"Ei minulta mitään puutu", sanoi Aslak, "se on vaan semmoista, mikä haihtuu yhtä nopeasti, kuin se tulee".

"Sinä olet kuitenkin ollut aivan toisellaan nyt viime aikoina", jatkoi Liv, "ja minä tiedän itsestäni että se aina vaikuttaa hyvää kun saa puhua jollekin. Mun isäni on hyvin viisas mies, vaikka hän on niin hiljainen".

"Hys, älä puhu niin kovasti, hän voisi sitä kuulla", sanoi Aslak säikähtyneenä ja katsoi ympärillensä. "Sinä tiedät että usein olen pyytänyt sinua olemaan puhumatta isällesi minusta ja minun puheistani. Mitäs luulet semmoisen miehen sanovan jos yhtä mittaa toittaisit hänen korviinsa mitä moinen raukka, kuin minä, löpöttää. Eikö ole mielestäsi tarpeeksi, että hän on ottanut minut taloonsa kun makasin kuin kerjäläinen pihalla, että hän on antanut mulle ruokaa, juomaa sekä hyviä sanoja, kun minulla ei ollut suupalastakaan enkä tietänyt mistä sitä ottaa? Pitäisikö minun vielä lisäksi vaivata tuota miestä kuuntelemaan kaikki, mitä minä voin puhua sinulle, ja kiusata häntä jok'ainoa kerta kun voin vähän pahoin. Ei, Liv, kuuletkos, ei sanaakaan minusta ja jutuistani isällesi".

Aslak oli kuin tuskissansa, sanat vuosivat hänen suustansa niin nopeasti ja ikäänkuin peloituksen ajamina. Liv istui tyynenä tuolilla ja katseli häntä lempeästi.

"Niin, niin, sinä ymmärrät kaiketi tuota paraiten", sanoi hän, "mutta minulle sinä kuitenkin voisit puhua, ethän sinä peljänne minua? Ennen sinä aina puhuit minulle niin paljon, ja minun oli niin hupaista kuunnella".

Aslak ei vastannut.

"Minuun koskee hyvin kipeästi kun näen sinun noin alakuloisena", jatkoi Liv, "ja minä tahtoisin mielelläni tehdä jotain sinun hyväksi, kiitokseksi kaikesta hyvästä minua kohtaan. Sillä minä tiedän ett'en tuntenut maailmasta paljon mitään, ennenkuin sinä tulit. Sinä olit niin suora ja ystävällinen, ett'en voinut ujestellakaan sinua, ja sinä olit nähnyt ja kuullut niin paljon ihmeellistä, ja kerroit siitä minulle niin että näytti melkein käsin koskettavalta kaikki, mitä kerroit. Arvaathan kuinka hauskat päivät nuo olivat minulle, joka olin täällä niin yksinäni. Mutta nyt minä myöskin soisin saavani sinua lohduttaa, kun olet murheellinen. Luulenpa että voisit sinulle puhua vaikka mitä; en tiedä mikä siihen on syynä, mutta minussa on semmoinen luottamus sinuun, ettei se voisi kadota enää, vaikka kuinka hullusti kävisi".

Aslak hypähti seisalleen sängyn laidalta. Jokainen sana putosi tulisena hiilenä hänen päällensä, hän tarttui molemmin käsin Livin käsivarteen.

"Et saa puhua tuolla lailla, Liv! — Entäs jo olisin konna, jos olisin tullut tänne sydän täynnä kosta ja pahuutta, jos surmaisin sekä sinut että isäsi ja sitten pötkisin tieheni, jos tallaisin ruohojen korret kaikki, kukkaset kaikki, ett'ei auringon säteet enää löytäisi ainoatakaan vihriäistä pilkkua valaistakseen, jos minä —" Hän vaikeni, sillä Liv oli noussut ja katseli häntä hämmästyneenä.

"Sinä melkein peloitat minua nyt", sanoi hän.

Aslak tointui, pyyhkäsi kädellensä kasvojaan ja istui sängyn laidalle jälleen.

"Äläpäs huoli lörpötyksistäni", sanoi hän, ja äänensä oli tyyni. "Tahdoin vaan peloittaa sinua hieman; sillä sinä et ole näkevä sitä päivää, jolloin sinua pettäisin".

Hän tarttui Livin käteen, pudisti sitä ja katseli hänen silmiinsä. "Mutta minun on niin paha olla tänä iltana", lisäsi hän, päästi käden ja katseli laattiaan. Näin hän istui hetken. Liv seisoj vielä.

"Luenko sinulle vähäisen?" kysyi Liv hiljaa.

"Ei — ei —", änkytti Aslak ikäänkuin pelästyen. "Vaan — lue minulle jotain kuitenkin, niin olet hyvä", sanoi hän taas hetken kuluttua. Liv meni, mutta palasi pian kirja kädessä.

"Muistan lapsuuteni ajoista kerrotusta pojasta, joka juoksi pois isänsä luota, tuhlassi perintönsä ja muuttui aivan kurjaksi; mutta sitten hän katui ja palasi kotia jälleen ja isä otti hänet syliinsä. Lue se minulle jos voit sen löytää".

"Kyllä sen hyvin tunnen", sanoi Liv, kääntäen kirjan lehtiä. "Nyt saat kuulla". Ja Liv luki heleällä ja kovalla äänellä kertomuksen tuhlaaja-pojasta. Aslak istui kuuntelemassa ja kyynel toisen jälkeen vyöri hänen poskiansa myöten.

"Kiitos", sanoi hän, mutta nyt saat mennä, minä tahtoisin mielelläni olla hetken aikaa yksinäni". Liv nousi ojentaen hänelle kättä.

"Hyvää yötä siis, nuku nyt hyvin, että olet terve huomenna". Aslak piti hänen kättänsä. "Kuinka hyvä sinä olet", sanoi hän katsellen häntä, "sinä voit rukoilla puolestani, niin saan kyllä nukkua".

Kun Liv astui tupaan, istui Gunnar veistelemässä lusikkaa. Hän seurasi tytärtänsä silmillään kunnes hän oli päässyt kaapin luo ja pannut Raamatun hyllylle.

"Sinä olit kauan Aslakin luona tänä iltana", sanoi hän.

"Olen lukenut hänelle", vastasi Liv.

"Vai niin, vai hän pyysi sinua lukemaan. Mitä hän muuten puhuu istuessaan luonasi?"

"Ainoastaan mitä hyvää on", vastasi Liv, mutta tuntui niinkuin hengittäminen samalla olisi käynyt hänelle vaikeaksi, ja veri nousi poskipäihin. Ensikerran hän salasi isältänsä jotain, mutta hän muisti Aslakin pyynnön, "enkä muuta sanokaan, kuin mitä totta on", arveli hän.

Gunnar ei havainnut mitään, hän istui yhä veistelemässä.

"Hänen tullessaan sanat vuosivat hänen suustansa, kuin vesi seulasta, nyt häneltä tuskin sanan saa", sanoi hän hetken vaiti oltuansa. "Minusta tuo on kummallista, vai mitäs sinä sanot?"

Liv nypisteli solkiansa ja vastasi viimein: Luulenpa että hän vaan oli saanut tuon tavan siitä, että oli ollut pakoitettu ryömimään eteenpäin hankkiakseen itsellensä elatusta. Mutta hän näki pian mikä mies sinä olit, ja siunaa sitä päivää, jolloin astui kynnyksen yli, sanoo hän; sillä silloin hän uudestaan oppi ihmiseksi, niin sanoo hän".

"Siunatkoon sitten sinua, Liv, Jumala päästäköön hänet synnistä ja kaikesta pahasta. Minä tunsin kerran miehen, joka juoksi kuin kesytöin varsa, mutta sitten —" Gunnar haasteli hiljaa itseksensä. Käsi vaipui hermotoinna alas, silmälaudat vapisivat hieman, hän istui ajatuksissaan. Viimein katsahti hän ylös, ikäänkuin olisi tahtonut pudistaa jotain päältänsä. — "Olen aikonut antaa Aslakin lähteä kaupunkiin huomenna toisen lehmän kanssa, ja saamme sitten nähdä mitenkä hän sen asian suorittaa. Vieläkö hän lienee valveilla?"

"En tiedä mitä tehnee, mutta hän on ollut kivulloinen viime aikoina, hänessä on kova levottomuus, sanoo hän".

Gunnar meni kamariin; siellä Aslak makasi. Hän oli heittänyt sänkyyn, oli kaivanut päänsä tyynyihin eikä huomannut että ovesa kuljettiin. Gunnar seiso hetken liikahtamatta, mutta Aslak ei noussut.

"Ehkä tulen sopimattomaan aikaan?" sanoi Gunnar.

Aslak hypähti seisaalleen. "Sinäkö, isäntä?" sanoi hän vähän hämillänsä,

"Tulin kysymään voisitko lähteä kaupunkiin huomenna myymään Svartsidin? En voi sitä elättää talven yli".

"Pitäisikö minun?"

"Niin olen ajatellut ja varhain sinä saisit lähteä". Vielä muutamia sanoja sanottuansa Gunnar meni.

Aslak jäi seisomaan hämmästyksissään, hän mietti mitä tämä merkitsi. Mutta yht'äkkiä pisti eräs tuuma hänen päähänsä. "Entäs jos nyt juoksisit tiehesi sekä talosta että äidin ja kaikkien luota, mutta Liv — Liv —", hän istahti taas ja hengitti syvään. Nousi hetken kuluttua, pyyhkäsi otsaansa, käveli edestakaisin. "Yhdentekevä, tästä pitää tulla loppu. Rohkeutta Aslak! Vielä sinusta voi tulla mies. Mutta minä ihan tukehdun täällä naislörpötyksiin, hyvä on päästä ulos. Huh! — kuinka ahdasta ja kuumaa täällä on!" Hän avasi ikkunan ja antoi kylmän ilman puhaltaa vastaansa. Hän katseli ulos, mutta vaikka mihinkä katsonut olisi, näki hän vaan pimeyttä.

NELJÄS LUKU.

Oli kylmä talvi-aamu kun Aslak lähti kaupunkiin. Taivas oli kirkas ja odotti ainoastaan auringon nousua korkeammalle, saadaksensa näyttää sinisen värinsä; sillä vielä talvinen usma makasi huntuna seudun yli. Vaan siltä ei näyttänyt kuin Haugeniin nytkään aurinkoa tulisi. Kaukana taivaan rannalla kokoontui suuria tummia pilviköitä, jotka ennustivat lumituiskua myöhemmin päivällä. Lumisade ei kuitenkaan ollut ankara. Laakson pohjassa se vaan oli valkoisena, liehuvana peitteenä, mutta kalliot seisoivat molemmin puolin paljaina ja harmaana, ikäänkuin harmissaan siitä että kivistössä kävi jonkunmoinen suhina ja että siellä täällä näkyi valkoisia lumipilkkuja. Vähän päästä irtaantui multaa ja santaa tuolta ylhäältä huippujen kupeilta, ja kiviä ja lunta vyöri mukana alas, jotta kaikui tuntureilta.

Kuinka autiota ja synkkää tällä yksinäisellä polulla, joka vie Haugenista alas kyliin! Ei puuta, ei puron lirinätä lumen alta, ei varpusta, joka visertelisi, ei auringon sädetäkään lumipeitteellä. Kaikki on kolkkoa, autiota, ahdistavaa. Mitä arvelet, Aslak? Onkohan tämä matka hupainen? Hän ei näe, hän kulkee vaan eteenpäin, ajaen lehmää. Hän ei kuule kuinka lumi narisee hänen jalkainsa alla, hän ei tunne kylmyyttä, sillä hänen päässänsä pyörivät polttavat ajatukset. Silloin huudetaan kallioilta. Hän hypähtää säikähtyen ja katselee ympärillensä, sillä ääni on hänestä tuttu. Siinä joku istuu kutsumassa häntä, viitaten sauvallaan. Toinenkin kerta huudetaan, ja pian se tulee vyörien pyörien kivien väliltä harmaana keränä. Kohta seisoo nyt hänen äitinsä tiellä. Hänen pienet pistävät silmänsä katsovat Aslakia.

"Hyvää päivää poikaseni; kuinka tapaan ma sinua tähän aikaan? Mihinkä matka? Kas nyt minä tulen käymään sekä sinun että Gunnarin luona. Sinä olet kai valmis nyt, Aslak, ja minä lyön sitten viimeisen iskun. Kas tässä —" kuiskasi hän karhealla äänellään ja veti liinan sisältä muutamia paksuja myrkkukasvia. "Syötyänsä näitä, Gunnarin lehmät varmaankin ovat saaneet tarpeensa, vai mitäs arvelet?" Hän nauroi, jotta vapisi. "Katsos vaan kuinka heidän mielensä siihen tekee", sanoi hän pitäen kasvit lehmän kuonon alla, joka niitä tavoitteli. Aslak oli seisonut liikahtamatta, mutta yht'äkkiä tarttui hän äitinsä käsivarteen ja löi kasvit hänen kädestään, jotta lensivät tietä myöten.

"Nyt on aika lopettaa tämä leikki, äiti, tai sinä lähdet samaa tietä piruutesi kanssa, jos koetat sitä

uudistaa".

Guro katseli hämmästyneenä poikaansa, joka seiso siinä synkkänä ja uhkaavana. Sitten astui hän eteenpäin, nosti hiukan lakkiansa ja katseli hänen silmiinsä. "Oletko pelkuriksi muuttunut, poikani? Vai mikäs sinua vaivaa?"

"Pelkuri en ole, vaikka noitia pelkään, ja siitä syystä sinuakin". Hän kääntyi menemään, mutta Guro piti hänestä kiinni.

"Tuo vaalea haamu Haugenissa, sekä on sinua loihtunut, hän, joka minusta on lämpösen veden kaltainen? Poika parkani, niinkö pitkälle nyt olet päässyt".

Hän ei saanut sanotuksi enempää, sillä Aslak kääntyi, nyrkytti kättä ja polki jalkaa.

"Älä sano minua paraksi, sen neuvon sulle annan, äläkä ota Livin nimeä kielenesi, muuten lyön sinut maahan. Gunnaria saat pilkata ja kirotta niin paljon kuin tahdot, se ei koske minuun, mutta jos mainitset Livin, niin — hän on siksi liian hyvä, näetkös, liian puhdas sinun käsiesi koskettavaksi. Jos ei hän ole mielestäsi tarpeeksi kaunis, voi olla yhdentekevä, saat lohduttaa itseäsi sillä, äiti, ett'ei hän koskaan voi tulla niin rumaksi, kuin sinä. Voisit kiittää onneasi jos sinulla olisi rahtunekaani hänen puhtaasta sielustansa, silloin et olisi niin aivan musta kuin nyt".

Guro oli pannut kädet ristiin ja kuunteli poikaansa, joka seiso suuttumuksesta ilmitulella, hän rypisti nyt kulmiansa, väänsi suunsa irvistelyyn, nauroi hänelle ja pudisti päätänsä.

"Kas niin, kas niin poikani", sanoi hän viimein, "huomaanpa että olet käynyt hyvää koulua. Minusta olisi paras että kohta juoksisit kotia hyväilemään tuota Liviä, niin minä lähden tuntuureille lumituiskuun. Sinä osaat kaiketi keittää ruokaa nyt ja levittää lakanoita vuoteellesi, — niin, oiva poika minulla on! Kas tässä saat hameeni, johonka voit kääriä itsesi; siihen sinä paraiten sovit. Tai ehkä ai'ot teettää itsellesi naisväen vaatteita päästyäsi kaupunkiin?"

Aslakin käsi vaipui alas, oli kuin hän olisi saanut kylmää vettä päällensä, kuunnelleessaan äitinsä karheata naurua ja nähdessänsä hänen seisovan tuossa levollisena ja ylpeänä. Mutta nyt Guro astui esille, tarttui hänen rintaansa ja katseli hänen kasvoihinsa hohtavin silmin.

"Tiedätkö miksi sinun pitää vihata heitä?" huusi hän ja kädet vapisivat, "sentähden että he vihaavat sinua, että ajavat sinua kuin peto-eläintä, että jalkojensa alla tallaavat sinua ikäänkuin ei olisi sinulla suurempi arvo, kuin munalla heidän jalkojensa alla. Ha — haa — noita kurjia kylien asukkaita! Voisivat kiittää onneansa, jos heissä olisi hiukan mustalaisen verta. Se on lämmintä verta, on aatellisverta, näetkös. Ja nuo orjat vielä uhkaavat meitä raudoilla ja köysillä, nuo — — Ha — haa — mustalais-eukko ei ole niinkään helposti vangittu! Meidän on vetäminen sinua nenästä, talonpoika roisto, me voimme lukea hengen sekä sinusta että lapsistasi, jos tahdomme. — Sinun täytyy vihata heitä, sanon minä — niin kauan, kuin on tilkanenkaan verta suonissasi, sinun pitää heitä vihata. Mutta sinä et olekaan oikea *Rommanisael* [kunnianimi, jolla mustalaiset itseänsä nimittävät], sinä Aslak, sinä olet häpäisevä sukuasi, mutta ole varoillasi silloin! Ei, kyllä sinun isäsi oli toisellinen mies! Tulta oli hänen silmissään, tulta hänen veressään! Ei hän koskaan pelännyt, vaikka hänet viimein tappoivatkin. Viimeiseen hengenvetoon asti hän heitä kiroili. Kuuletkos sitä, sinä kurja poika, hän kirosi heitä eikä omaa äitiänsä". Silmänsä säkenöivät ja koko ruumiinsa vapisi.

Aslak oli pannut toisen käsivartensa lehmän selkään, nyt hän kallisti päätänsä käden nojaan. Hän ei vastannut mitään, mutta taisteli nähtävästi sydämessään. Nyt irtauntui kivi tuolta jylhältä vuorelta, se pyöri pauhaten alaspäin ja syöksi syvyyteen. Aslak katsahti ylös, hän oli vallan kalpea.

"Näetkös kiveä, äiti", sanoi hän hiljaa, "sinä olet minut noin irti repinyt, nyt pyörin minä yhä alaspäin ja viimeinen lankeemus tulee olemaan syvin". Hän kääntyi pois äitinsä luota ja ajoi lehmää kulkemaan eteenpäin.

Guro jäi hetkeksi seisomaan, sitten huusi hän Aslakia. Hän ei vastannut, eikä katsonut taaksepäin. Guro rmpesi itkemään. Hän astui poikansa jälessä, hän siunasi, hän kiroili, hän valitti, hän rukoi, hän uhkasi. Aslak astui hitaammin ja Guro saavutti hänet. Hän syleili poikaansa, painoi päänsä hänen rinnalleen, itkien, hyväillen lausui hän: "Aslak, armas poikani, voitko näin erota äidistäsi?" Ja hän oli niin hellä ja hyväileväinen että tuskin oli mahdollista tuntea häntä enään. "Minä olen kärsinyt ja vaivaa nähnyt sinun puolestasi siitä asti kuin näit päivän valoa, olen orjaellut puolestasi hyvinä ja pahoina aikoina, olen ryöstänyt ruoan itseltäni, kun mielestäni sinä sitä paremmin tarvitsit! He varastivat sinut minulta kun vielä olit pieni lapsi ja veivät sinut vieraiden luo, mutta minä en pelännyt vaivaa, enkä tuskaa, enkä nälkää, enkä janoa, enkä vaaroja, kunnes sinut löysin ja sain sinut mukaani ulos päivän valoon. Ja Aslak! kuinka usein olen sua kantanut selässäni tunturin yli, kuinka usein olen kääriä sinua omiin vaatteisiini, ettet tulisi märäksi, sill'aikaa kun itse vilusta vapisin lumituiskussa. En uskonut minä, että näin minua palkitsisit! Minua ovat takaa-ajaneet, pilkka-sanoilla herjanneet ainoastaan sinun

tähtesi; mutta minä olen valvonut ja vartioinut sinua, etkä sinä nyt enää tahdo äitiäsi tuntea". Hän kallisti päätänsä Aslakia vasten, itkien ja parkuen.

"Hys, äiti", sanoi Aslak ja sysäsi hänet hellästi pois luotansa, "älä toki näin riehu, jokainen sana on tosi, vaan ehkä minun oli parempi vieraiden luona, kuin sinun luonasi".

"Mitä hyvää he ovat sinulle tehneet, jota minä en ole tehnyt", katkasi Guro hänen puheensa, hilliten itkuaan. "He nauravat sinulle, mielellään tahtoisivat sinua potkaista ja sylkeä päällesi jos uskaltaisivat, senkö tähden heitä rakastat? He nimittävät sinua mustalaiseksi ja tuskin tahtovat koskea sinuun pihtimittä, senkä vuoksi sinä toimitat heille kaikki niin hyvin? Isäsi oli viatoin kuin syntymätön lapsi, eikä karpäsellekään vahinkoa tehnyt, mutta hän tuolla — hän pisti isäsi kuoliaaksi pahemmalla tavalla kuin nautaa tapetaan, ja nyt poika menee suutelemaan hänen kättänsä tuosta hyvästä työstä. Häpeä sinulle Aslak Braaten! Häpeä sinulle elin-ajaksi jos et isääsi kosta". Guro nyrkytti kättä, terävä äänensä tuli leikkaavaksi kun hän katseli poikaansa.

Aslakin veri kuohui, sanat koskivat syvästi häneen, kaikki vanhat muistot nousivat käskeväisinä esiin. Hän huokasi, sydämessä viha poltti, mutta Liv seiso i vielä häntä katsomassa kirkkaine silmineen.

"Sinä olet oikeassa joka sanassa — sano häpeä minulle vain, äiti, mutta minä en enää voi mitään". Hän seiso i hetken aikaa katsomassa avaruuteen, mutta pilviä kokoontui ehtimiseen ja peittivät auringon. Joku taputti häntä käsivarrelle. Hän katso i alas, se oli Guro, joka hiipi hänen luoksensa. Ja nyt kuiskasi hän Aslakin korvaan:

"Entäs jos hän seuraisi sinua Aslak?"

Aslak siirty i syrjään ikäänkuin säikähtyneenä; sill'aikaa äitinsä tarttui hänen toiseen käteensä ja piti siitä kiinni omissaan. "Entäs jos hän seuraisi", jatkoi Guro katsellen häneen ympyriäisillä polttavilla silmillään — "jos hän tulisi mustan Aslakin vaimoksi! — Tunturillapa silloin vietettäisiin iloista, lystikästä elämää. Kas niin — Rohkeutta nyt, poikani, tule jälleen entiseksi mieheksi, uljain koko seurassamme. Arvannethan että sinua kysytään ja että olemme monta kepposta tehneet viime aikoina. Ja jos hän saattaisi sinua — Liv — kun hän olisi luonasi päivät ja yöt". —

Oli ikäänkuin kipinä olisi Aslakia sytyttänyt. Hän kohotti päätänsä, silmänsä säkenöivät; mutta yht'äkkiä malttoi hän mieltänsä, riisti itsensä irti äidistään, huutaen hänelle:

"Vaikene! Vaikene, kuuletkos! Luulenpa ett'ei paholainenkaan, kun olisi helvetistä noussut, olin keksinyt pahempia sanoja". Hän löi lehmää ja astui nopeasti pois, mutta Guro seiso i vielä kauan puhumassa hänen jälkeensä. "Onnea kaupungin matkalle, poikani! Onnea! muista lupauksesi, Aslak Braaten!" huusi hän kävellen perästä, "vielä ei ole kukaan *Rommanisael* sanaansa syönyt, ja sen olen saarnaava sinulle kunnes maan mullassa makaat". Kun hän ei voinut enää nähdä Aslakia, palasi hän samaa tietä kuin oli tullut.

"Ho — hoo —", nauroi hän itsekseen, "jos hän voisi houkutella Liviä mukaansa, sepä sinulle maistaisi, Gunnar! Se sana hänessä kytee, sen huomasin. Tuo kipinä ei kauan ole leimahtamatta ilmituleen".

Oikeinko ennustit, vanha Guro?

VIIDES LUKU.

Palattuansa kaupungin retkeltä oli Aslak juuri sama kuin ennen, kun Liv ja hän olivat yksinänsä. Tämä matka oli virkistytännyt häntä ruumiillisesti ja hengellisesti, sanoi hän. Oli ollut niin hupaista jälleen nähdä kaikki, mitä hän ei ollut moneen vuoteen nähnyt. Jos joku oli onnellinen, niin se oli Liv; sillä hän ei voinut kieltää että ajatuksensa olivat seuranneet Aslakia hänen lähtiessään ja että päivät olivat tyhjät kun hän oli poissa. Eikä hänen elämänsä nyt ollut tyhjempi kuin se oli ollut kaikkina entisinä vuosina. Mistä tämä muutos? Eikö rakastanut hän isäänsä yhtä paljon kuin ennen?

Aslakilla oli paljon kertomista ja kaikki hän osasi kertoa niin tulisesti ja vilkkaasti että hän Liviä viehätti kuinka vaan tahtoi. Hän oli kohdannut mustalais-joukon matkallaan, kertoi hän.

"Mutta, etkö silloin säikähtynyt?" kysyi Liv; "ne kuuluvat olevan hyvin ilkeitä ihmisiä".

"Vai niin? — olet arvattavasti sen isältäsi kuullut?" sanoi Aslak nauraen, mutta tuossa naurussa oli jotain, mikä pakoitti Livin katsomaan häntä.

"Mun isäni ei koskaan puhu ihmisistä pahaa ilman syytä", sanoi hän.

"Kyllä mahdollista, mutta koira puree kun luo siltä ryöstetään, ja jos kyläläiset eivät olisi lyöneet mustalaisia, niin heistä ehkä olisi tullut kelvollisia ihmisiä, heistäkin".

Liv katseli Aslakia hämmästyneenä.

"Sinä ihmettelet ehkä että minä olen näin kiihoissani, mutta en mielelläni soisi sinun tuomitsevan niinkuin muut, sinun, joka olet niin hyvä. Minä olen kokonaisen vuoden elänyt tuommoisella mustalais-tavalla, näet, ja sen minä sanon, ett'ei voi raittiimpaa elämää viettää maailmassa. Hei mikä hohde lumivuorten huipuilla tuoksuvana kesä-iltana! Ja sitten kulku paikkakunnasta toiseen laulaen, nauraen, iloiten, koko maailma kotonansa". Ja Aslak kuvasi nyt elämää niin raitista ja leikillistä, niin kesytöintä ja ihanata, että Liv ihastuen lausui:

"Herra Jumala! kuinka ihana ja suuri maailma kuitenkin lienee, ja minä olen istunut tässä koko aikani enkä voi päästäkään tuonne ulos".

"Niin, totta puhuit, Liv, maailma on avara ja ihana. Mielitkö kuulla laulua, jota olen mustalaisilta oppinut?" Ja Aslak lauloi erään laulun kauniilla vahvalla äänellä.

Aslak oli kohottanut päätänsä. Suuret silmänsä näyttivät vielä suuremmilta, kasvonsa olivat kirkastuneet. Mutta pian loi hän silmänsä maahan, veti lakkiansa alemmaksi ja huulet vetäytyivät hymyyn.

"Oli siinä vielä joku värssy, mutta en muista sitä nyt tällä hetkellä".

Livin mieli oli niin oudoksi muuttunut kuunnellessaan laulua. Kun Aslak vaikenä istui hän liikkumattomana. Sitten hän huokasi, hymyili Aslakille sanoen:

"Sinä olet onnellinen, joka olet nähnyt niin paljon maailmasta"; mutta tuossa hymyssä oli hieman katkeruuttakin. — Aslak leikki lakkiansa kanssa. — "Mutta mitenkä jouduit niiden ihmisten pariin?" kysyi Liv hetken perästä.

"No, näetkös, samahan se oli. Minä olin vapaa ja joutilas ja tapasin nuo miehet. Toinen oli hevoslääkäri ja toinen möi nappia. He pyysivät minua heitä seuraamaan ja opettivat minulle sitä ja tätä ja minä heitä seurasin, sillä rohkeita miehiä ne olivat". Aslak huokasi vähän. Heitti sitten päätänsä taaksepäin. "Tiedätkö kuinka noiden miesten kävi? Sen saat kuulla, sillä se on hauska juttu. — He tulivat kerran erääseen häätaloon; väsyneet ja uupuneet he olivat ja rukoilivat iltaruokaa ja yösijaa. Mitä saivat, ei ollut ruokaa; sillä pilkka-sanoja saivat. Häävieraat olivat kenties juoneet liiaksi olutta, he ärsyttelevät vieraita; toinen sana synnytti toista ja tappelu talossa nousi. Kun erosivat, makasi toinen mustalainen maassa, vuodattaen verta syvästä puukonhaavasta rinnassaan. Muutamia päiviä sen jälkeen kuoli hän. Mutta minä muistan aivan hyvästi sen korskean ja pitkän miehen, joka hänet tappoi". — Aslakin kasvot olivat synkistyneet, hän nyrkytti kättänsä, jotta rystyt kävivät valkeiksi, ja silmät hohtivat.

"Se oli varmaan paha ihminen, joka semmoista taisi tehdä", sanoi Liv.

Aslak hyppäsi seisalleen ja taputti polviensa nauraen. "Ha — ha — sen voipi sanoa. Se on totisin sana, minkä eläissäsä lausunut olet, Liv. Niin, paha ihminen se oli", lisäsi hän totisesti, tarttuen Livin käteen ja katsellen hänen silmiinsä. "Voin sekä nauraa että itkeä harmista, ajatellessani tuota", jatkoi hän hetken perästä, "mutta semmoisia on suurin osa heistä, eikö siis täydy heitä vihata?"

Liv katseli häntä lempeästi. "Raamattu sanoo ett'ei saa ikinä vihata ketään, Aslak", vastasi hän tyynesti.

"Niin, Raamattu sanoo että pitää kaikkia ihmisiä rakastaa, mutta sepä se juuri on, jota muut eivät tee. Sinä et saa ajatella pahaa mustalaisista, Liv", — jatkoi hän; "sillä vaikka heidänkin joukossaan on roistoja, niin onpa semmoisiakin, joilla on puhdasta verta suonissaan, jotka häpeevät kuljeskella tuon roskaväen kanssa. Minä puhun tästä enemmän toiste, mutta nyt mun täytyy mennä ulos puita hakkaamaan huomiseksi".

Ja Liv ei huomannut että hän tarttui verkkoon. Aslak jutteli hänen kanssansa yhä ahkerammin, kietoen häntä verkkoonsa yhä varmemmin; nyt oli nähtävä ken suurimman saaliin saisi, Gunnarko vai hän. Ken oli heistä molemmista voimakkaampi? Aslak arveli että nyt oli aika päästä selville siitä ja hänen oli koettaminen, tulkoon mitä hyvänänsä.

Gunnar oli eräänä päivänä asioissa lähtenyt kylään eikä vielä ollut palannut, vaikka ilta jo hämärsi. Liv istui tuvassa häntä odottamassa, hän oli sytyttänyt kynttilän ja ottanut rukkinsa esille. Hänen tuossa istuessaan, joku kävi kamarin ovesta. Se oli Aslak, joka hiipi sisälle.

"Oletko yksinäsi, Liv?" kysyi hän, "saanko istua hetkisen luonasi?"

Hän jäi ovelle seisomaan ja näytti ujolta.

"Voitko kysyä sellaista? ethän sinä muuten pelkää minua", sanoi Liv hymyillen.

"Niin, mutta nyt voisi tapahtua että sinä pian pelkää minua", sanoi Aslak istuen penkille hänen viereensä, katsomatta häneen. "Minä täällä käyn salaten jotain sinulta, Liv", sanoi hän vitkastellen, veti puukkonsa tupesta ja koetteli sen terää pöydän syrjässä. "Muistatko mitä kerroin sulle mustalaisista taannoin?" kysyi hän ja hakkasi puukolla pöytänsä.

"Sen luulisin varsin hyvin muistavani", vastasi Liv.

"Entäs jo minä olisin tuommoinen mustalainen?" kysyi hän, heittäen päätänsä taaksepäin ja katsoen terävästi Livin silmiin. "Etkö sinä silloin potkaisisi minua luotasi niinkuin muutkin, Liv?" Äänensä vapisi hiukan, kaikki suonet olivat jännitetyt ja koko ruumis kuuma; nyt oli se hetki käsissä, jonka oli osoittaminen oliko hän voittanut vai kadottanut. Liv tuskastui.

"Ethän puhune totta?" sanoi hän.

"Minä puhun totta, Liv", sanoi Aslak ja nousi ylpeänä seisomaan, nojaten toisella kädellään vakaasti pöytänsä. "Mustalainen minä olen ja mustalainen tulen olemaan niin kauan kuin maailma pysyy, mutta puhdasta verta suonissani vuotaa; ma olen oikea *Rommanisael*. Minä ylenkatson tuota toista roskaväkeä, sillä minä olen korkeasukuinen". Kaunis oli Aslak siinä seisoessaan pulskeana, korkeana, mustine hiuksineen, mustine loistavine silmineen. — "Nyt, Liv", — sanoi Aslak katsellen häntä palavalla lemmellä, "eikö ollut totta mitä sanoin että pelkäisit minua?" Hän nauroi katkerasti. Liv oli ääneti. Tämä liikutti häntä kovasti; sillä hän ei voinut sitä aavistaakaan. Kyyneleitä kimalsi hänen silmissänsä.

"Saat olla kuka hyvänänsä", sanoi hän viimein ja katseli Aslakia hellästi, — "sinä olet kuitenkin aina sama minun silmissäni".

Aslak oli aivan hurmauntunut. "Puhutko totta, Liv! Jumala sua siitä siunatkoon. Ja nyt mun täytyy sanoa yksi asia vielä. Voisitko minua lempiä, Liv, lempiä niin palavasti kuin minä sinua lemmin? Sinä olet multa voimani ryöstänyt, Liv, en saa sulta mitään rauhaa, sinä olet mielessäni yöt ja päivät — oi, voisitko minua rakastaa?" Hän tarttui Livin käteen ja painoi sitä rintaansa vasten; sanat tulivat niin tulisina hänen huuliltansa, hän ei itse tietänyt mitä puhui. Liv päästi rukkinsa; rintansa aaltoili, hän ei tietänyt mitä ajatella. Viimein laski hän päänsä käsihin ja purskahti itkuun. Aslak oli ikäänkuin tukehtumisillaan.

"Liv, Liv, mitä sinä vastaat?"

Liv lakkasi itkemästä, pani kätensä hänen olkapäilleen ja katseli niin herttaisesti hänen silmiinsä.

"Jos sinä nyt petät minua, niin teet pahan työn, mutta jos totta puhut — — niin tiedä ettei ole maailmassa toista, jota lemmin niinkuin sinua, ei ole mulla ainoatakaan ajatusta, jota sinä et olisi jo aikoja sitten saanut".

Aslak oli haltioissaan. "Jumala siunatkoon sinua, anna mun suudella sua!" Ja hän suuteli Liviä kerta toisen perästä, sulkien hänet syliinsä, tulinen kun oli luonnoltaan. "Suuri Jumala, kuinka kaunis sinä olet!" Hän suuteli Liviä vielä kerran. "Nyt sinä aina seuraat minua, eikö niin? Tästä päivästä me kuulumme yhteen".

"Niin, nyt minä seuraan minne vaan menet", vastasi Liv, laskien päänsä hänen rinnalleen. Mikä kirkastus Livin kasvoissa, kun hänen päänsä lepäsi Aslakin rinnalla! Ken olisi voinut tällöistä uneksua? "Ja sinä kun et ole ainoatakaan sanaa tästä sanonut".

"Tuo sana on kielelläni pyörinyt monasti, tiedätkös, mutta minä pelkäsin että häpeisit semmoista kuin minä olen".

Hetken istuivat puhumassa keskenään.

"Saa nähdä mitä isä on sanova, kun hän kotiin tultuansa saapi tiedon tästä", sanoi Liv.

Oli kuin Aslak olisi unesta herännyt. "Sinä et saa sanaakaan sanoa isällesi", sanoi hän yht'äkkiä, vetäytyen takaisin.

"Miksi en?" kysyi Liv kummastellen.

"Sinä et muistaa missä arvossa mustalainen on kyläläisten silmissä", vastasi Aslak. "Ajattelepas jos hän noin äkkiä saisi tietää että tuommoinen maankuleksija on kosinut hänen tytärtänsä; hän ajaisi

minut pois heti paikalla. Ei, tiedätkös, Liv, tuota asiaa on paras jättää ilmoittamatta kevätpuoleen, silloin mielet leppyvät, näet sen. Hän voipi oppia minua paremmin tuntemaan ja enemmän minuun luottamaan ja seikat selviävät noin vähitellen".

Liv katseli häntä hellästi. "Saa olla niinkuin tahdot", sanoi hän, "mutta usein olen miettinyt jotain, joka mielestäni on kummallista, et saa suuttua siitä, että sanon sen sulle — mutta minusta tuntuu niinkuin joutuisin yhä kauemmas isäni luota mitä kauemmin sinä täällä olet. Mistä luulet sen tulevan?"

Aslak nauroi ja pudisti hänen kättänsä. "Oh, se on vaan turhia luuloja, Liv", sanoi hän. Kuuluipa samassa joku liikkuvan porstuassa. "Se on isäsi", sanoi Aslak ja hyppäsi seisalleen. "Nyt menen hetkeksi pois, mutta ei sanaakaan, Liv, muista se". Hän hiipi nopeasti kamariin, Liv meni takan luo ja pani padan tulelle.

Gunnar astui sisään. Hän oli tavallista synkemmän näköinen.

"Sinä tulet myöhään tänä iltana", sanoi Liv.

"Niin, tulen myöhään". Gunnar istui pöydän ääreen. Liv katsahti häneen takan vierestä.

"Nyt rupee matkani menemään alamäkeä", sanoi hän ja kätensä vaipui hermottomana.

Liv kääntyi. "Onko jotain tapahtunut?" kysyi hän.

"Luulenpa että peikkoja on kylässä käynyt", vastasi Gunnar. "Tarvitsin vähän rahaa tänään kevättyöhön".

"Etkö siis saanut mitään?"

"Saanutko? — Pilkan silmäyksiä minä sain. Näyttää siltä kuin kaikki kammoisivat minua; he tuijoittavat minuun ja kääntyvät pois minun tullessani". Gunnar katsoi ulos ikkunasta pimeään yöhön.

"Vaan anna mennä — anna mennä", puhui hän itsekseen. "Älä anna mun valittaa, Herrani — älä anna mun valittaa — ainoastaan olla väkevä ja kova, vaikkapa perkele kuinka kiusaisi". Gunnar pani kädet ristiin ja painoi päänsä niihin, huulet liikkuvat, hän rukoeli. Näin oli hän kauan.

"Mutta onhan meillä Aslak", sanoi samassa lempeä ääni.

Hän kääntyi. Se oli Liv, joka oli puhunut, mutta niin heltyneellä äänellä että Gunnar luuli sen jonkun toisen ääneksi.

"Mainitsit Aslak'in — niin, se on tosi, harvoin ma häntä muistan. Olin tyytyväinen hänen kaupungin matkaansa, hän on älykäs ja varma mies, kylässä oli eilen juomingit ja tanssit, Aslak ei siellä ollut". Gunnar oli ikäänkuin itsekseen puhunut, astuessaan takan luo, missä Liv seiso. Nyt katseli hän niin oudon hellästi Liviä ja silitteli hänen päätänsä muutaman kerran.

"Sinä kaiketi pidät hänestä, sinä", sanoi hän vitkastellen.

"Sen teen", vastasi Liv, luoden silmänsä alas. Hän aikoi juuri sanoa enemmänkin, mutta sydän sykki niin ankarasti samassa.

"Sinun täytyy opettaa minua paremmin luottamaan häneen", sanoi Gunnar hetken vaiti-olon jälkeen, ja hänen äänensä oli niin ystävällinen. "En tiedä mistä syystä, mutta en voi unhoittaa tuota ensimmäistä iltaa. Hänessä on jotain, josta en pidä, vaikka pakoitan itseäni häntä kärsimään".

"Jumalan kiitos ett'en sanonut mitään", ajatteli Liv. "Aslak oli kuitenkin oikeassa, odottaminen on paras".

KUODES LUKU.

Tästä päivästä alkaen oli Liv täydellisesti Aslakin vallassa. Kenties Liv ei itse tietänyt kuinka totta hän oli puhunut sanoessaan, ett'ei ollut ainoatakaan ajatusta, jota Aslak olisi saanut aikoja sitten. Nyt ei Liv jättänyt mitään Aslakin pyyntöä täyttämättä. Aslak oli hänelle kaikki kaikessa, ja Aslakissa hänellä oli kaikki. Mitä ihmeitä hän näki kun Aslak niitä kuvasi hänelle kirjavilla väreillä. Kaikki epäilykset haihtuivat kuin sumut päivän paisteessa kun Aslak kuiskasi hurmaavat sanansa hänen korviinsa. Joka

taakka tuntui keveältä, kaikki väsymys unohtui kun Aslak laski käsivartensa hänen vartalonsa ympäri, vetäen hänet luoksensa. Ole varoillas, Liv, sinä kuljet vaarallista tietä! Liika sananen, varomaton hetkinen, ja sinä saat sitä katua koko elin-aikanasi! Sinun ei pitäisi istua kuiskailemassa hänen kanssansa myöhään yöllä, sinun ei pitäisi laskea häntä sisään joka kerta kun hän rukoilee ja hänellä vaan on vielä sananen sanottavana. Vai etkö luule nähneeni Aslakin usein hyppäävän ikkunasta ulos, peläten herättävänsä Gunnarin, joka nukkui tuvassa, ja hiipivän luhdille, missä sinun kamarisi oli? Ethän tee mitään muuta, kuin kaikki muut tytöt kylässä, arvelet sä. Hyvin mahdollista, mutta tuota Aslak on sulle opettanut.

Eikö Gunnar vieläkään tiedä mitään. Hän iloitsee siitä, ettei Aslak jää kylään sunnuntaisin, vaan tavallisesti seuraa heitä kotiin Jumalanpalveluksen jälkeen. Liv hyvin usein pyytää Aslakia puhumaan isällensä, mutta hän vastaa vaan: "kyllä sitten keväämpänä".

Nyt on kevät tullut, lehdet puhkeavat ja ruoho kasvaa; linnut laulavat ja taivas sinertää, mutta Liv vaalenee vaalenemistaan. Jotain hänen mieltänsä painaa, hän salaa jotain. Välistä istuu hän hiljaan itkemässä, jotta sydäntä särkee sitä katsellessa. "Nyt en voi tätä kestää enää", sanoi hän eräänä päivänä Aslakille, "minun täytyy kertoa kaikki. On verinen synty tätä salata enään".

"Nyt siitä kohta puhutaan", sanoo Aslak, taputtaen hänen poskeansa ja pusertaen hänen kättänsä. Sitten sanoo hän muutamia hupaisia sanoja, Liv hymyilee ja koko suru on unohtunut.

Gunnarin on lähteminen kaupunkiin. "Nyt tahdon lähteä itse", sanoo hän, "Aslak voi sillä aikaa talosta huolta pitää. Tämä taitaa kestää noin viikon päivät, arvaan ma — saan sitten nähdä, mitenkä hän menettelee toimeensa".

"Kun isäsi palajaa, niin sanotaan hänelle koko totuus, se olkoon päätetty", sanoo Aslak, "ja sitten häät muutaman viikon perästä".

Gunnar on lähtenyt ja taivaan laki on ikäänkuin kirkastunut Haugenin yli. Itse Livkin, joka rakastaa isäänsä niin hartaasti, arvelee että on helpompi hengittää nyt kun hän on poissa; mutta usein istuu hän syvissä ajatuksissa yksinään ollessansa ja säpsähtää joka kerta kun oveen tartutaan. Aslak on hilpeämpi ja iloisempi kuin milloinkaan. Hän rohkaisee Liviä kun tämä on alakuloinen, laulaa hänelle, juttelee hänelle ja on niin herttainen ja ystävällinen, että Liv unohtaa itsensä ja murheensa kun hän on läsnä.

Eräänä päivänä, kun Liv istui tuvassa, tuli Aslak juosten.

"Heisan, tyttö! nyt saat kuulla lystiä! Sinä olet käsketty häihin tänään Nils Aakremin luo".

Livin silmät säteilivät, hän hyppäsi tuolilta.

"Onkohan se mahdollista? Onko mokomaa kuultu? Kuinka se on tapahtunut?"

"Niin, sitä en tiedä, mutta kutsuttu sinä olet, ja nyt saat kiireesti koristaa itseäsi, sillä matka on pitkä".

Liv oli jo kynnyksellä, mutta seisahtui yht'äkkiä ja kääntyi.

"Ehkä minun ei pitäisi mennä, Aslak, isä ei varmaankaan siitä pitäisi".

"Isäsikö? Hän ei vielä saavu kotia muutamiin päiviin ja mitä ei silmä näe, se ei sydäntä loukkaa".

Liv epäili hetken. "Mutta kun ei vaan tämä olisi hullusti?"

"Hullustiko? Mitä hullutusta se olisi?"

"En sitä ymmärrä, en ole koskaan Raamatussa lukenut että se on syntiä, mutta isä arvelee sitä vääräksi ja hän on viisas mies".

Aslak meni hänen luo, tarttui hänen käteensä, sanoen totisesti:

"Kuuntele nyt, Liv, niin saat kuulla totuuden sanan. Isäsi on vanha mies, joka on kokenut maailmaa monella tavalla, eikä sentähden ole huvitettu tällaisesta. Mutta ei hänellä kuitenkaan ole oikeus sulkea sinua, joka olet nuori ja iloinen, pois päivän paisteesta; sillä aurinkoa kukkanen tarvitsee kasvaaksensa, näetkös, jos kohta suuret puut tulevat ilman sitä toimeen". Liv veti kätensä pois Aslakin käsistä.

"Aslak, Aslak! nyt sinä viettelet minua, etkö luule minun usein ajatelleen samaa, mutta nämä ajatukset ovat pahoja".

"Oikeita ajatuksia nämä ovat, enkä ole kuuna kulloinkaan kuullut että mitä on oikea on pahaa".

Liv nypisteli huivinsa kulmaa. Hän seiso i epäillen. Hetken aikaa Aslak häntä katseli, meni sitten hänen luokseen, pani käsivartensa hänen vartalonsa ympär i ja katseli iloisilla veitikkasilmillänsä hänen silmiinsä.

"Ja sitten sinä tanssit ensimmäisen tanssin minun kanssani", kuiskasi hän veitikkamaisella hymyllä. Liv hymyili myös, kääntäen päänsä pois.

"Tanssimaan minä en laisinkaan tule, kun vaan tohtisin mennä, minun tekee kovasti mieli".

"Tohdit kun tohditkin, ja tiedätkös mitä, Liv? Minä olen soittava siellä. Sinä et ole kuullut minun soittavan, sinä, mutta sen sanon, että jos sinä et tule, en koske ainoatakaan kertaa viulun kieltä ja silloin voin olla yhtä hyvin kotona".

Aslak heittäysi tuolille ja katseli närkeästyneenä ulos ikkunasta.

"Et sinä saa jäädä kotia minun tähteni, mun täytyy sitten mennä yhtä kaikki; mutta maito-astiat minun piti pestä, se on tänä päivänä tehtävä".

"No sinä saat tulla sitten kun olet valmis, minun täytyy kohta lähteä matkaan, Arvaappas kuinka hupaista tulee, Per on kyökkipäällikkönä ja siellä tulee olemaan hyvää ruokaa ja kaksi soittoniekkaa, hevosia valjastettuina sinisten ja punasten kärryjen eteen, vanha pappi saarnaa, ja siellä on koreita naisia — usko pois, siellä on hauskaa".

Livin kasvot säteilivät ilosta.

"Oi, ei! Minä olen jo sitä kaikkea näkevinäni".

"No sinä tulet siis varmaan?"

"Varmaan".

Aslak sai juhlapuvun yllensä ja lähti kylään.

Kuinka Liv hymyili ja lauleli hänen mentyänsä! Hän juoksi edestakaisin pyttyjen ja sankojen kanssa kepeästi kuin västäräkki, ja työ kului nopeammin kuin koskaan ennen. Illan lähestyessä oli hän valmiiksi koristettu ja niin kaunis että oikein säteili. Tämä ilta tulee hauskaksi, ajatteli hän, kun pani viimeisen astian hyllylle ja juuri oli pujahtaa ovesta ulos. Samassa tämä avataan ja siinä seisoo Gunnar, hänen isänsä.

Oli ikäänkuin salama olisi iskenyt Livin rintaan, hän kävi veripunaiseksi ja seiso i kuin kivettyneenä laattialla.

Gunnar jäi kynnykselle seisomaan ja katseli hämmästyneenä ympärillensä.

"Mitä tämä tietää?" sanoi hän, astuen askeleen eteenpäin. "Ehkä et odottanut minua näin pian kotia?"

Livin sydän tykytti, ikäänkuin olisi ollut halkeamaisillaan, hän ei katsonut ylös.

"Mihinkä aiot lähteä?" jatkoi Gunnar ja tarttui Livin käteen.

Tämä oli itkemäisillään. "Minä aion mennä kylään", vastasi hän hiljaa, katsomatta ylös.

Gunnar päästi käden irti ja katsoa tuijotti tytärtänsä.

"Häihinkö? Kyläänkö? Mitä tämä tietää?"

Liv vaipui penkille ja kätki kasvonsa.

"Liv, kuuletko?" huusi Gunnar ja äänensä tärisi suuttumuksesta.

Liv itki hiljaa, mutta sitten hän nousi, pyyhki kyyneleet pois ja katseli isäänsä kostein silmin.

"Nyt se on sanottava, jos milloinkaan", sanoi hän tynesti. "Minun mieleni tekee pois Haugenista, isä, minun tarvitsee nähdä hiukan maailmaa, päästä ulos päivän paisteeseen. Nyt olen kuljeskellut täällä pimeydessä ja vuodet ovat unena haihtuneet pois minun tietämättä itsestäni tai muista mitään. Vaan niinkuin me nyt elämme, me emme enää sovi yhteen, me kaksi. Sinä olet vanha ja minä nuori, sinä jätät maailman, minä astun maailmaan. Sinä täytit ajatukseni kun en muuta tietänyt, nyt tiedän enemmän, sinä et enää niitä täytä. Vaan älä sentähden usko että rakastan sua vähemmin, isä, minä rakastan sinua niin ett'en voisi sinusta luopua, jos vaan voisit mua ymmärtää hiukan paremmin kuin nyt ymmärrät". Liv oli taas itkemäisillään, vaan pidätti itsensä kuitenkin.

Gunnar seiso i hänen edessänsä. Hän taisi tuskin puhua kauhistuksesta. Hän hengitti syvään ja kasvonsa punottivat. "Mikä perkele on tuota korvaasi kuiskuttanut?" huusi hän lyöden nyrkkinsä pöytään, "sillä perkeleen sanoja sinä puhut, itsestäsi et tuota puhu. Minä tiedän varsin hyvin mitä maailma voipi sinulle tarjota, sentähden luulin että sinulla olisi kyllin Jumalassa. Mutta sa heität nyt hänet luotasi, tahtoen ulos syntiin ja hairahduksiin. Tuota et ole saanut itsestäsi, mutta kiusaaja on käynyt täällä. Ken se on, mikä on hänen nimensä? — mainitse se, kuuletkos — kuka pyysi sinua menemään häihin tänään?"

"Jumalan kautta", sanoi Liv, "mitä sanon, sanon itsestäni, mutta Aslak käski mun häihin tänään".

"Vai niin, vai Aslak! — Herra Jumalani ja isäni, epäilyksissäni oli siis kuitenkin perää!"

Gunnar vaipui penkille ja kätki kasvot käsiinsä. Kauan hän istui näin. Yht'äkkiä hyppäsi hän pystyyn, ja kummallinen tuli loisti hänen silmistänsä.

"Aslak on kavala, älä häntä usko, hän valehtelee sinulle! Minä näin sen hänen ketun silmistään kohta ensimmäisestä hetkestä kun hän tuli tupaani. Ja minä, minä otin hänet vastaan poikanani ainoastaan sentähden että sinä rukoilit minua; luulin parantavani vanhaa syntiä sentähden että hän oli erään miehen näköinen, jota vastaan olen suuresti rikkonut. Pakoitin itseäni uskomaan hänen sanojansa ja temppujansa, ett'en tekisi vääryyttä toista kertaa. Huomasin että sinä kaipasit seuraa, että minä olin liian vanha ja että hän oli sopiva mies. Punnitsin häntä molemmin käsin, koetin häntä toisessa kuin toisessakin, aioin antaa hänelle sekä sinut että talon. Hyvä Jumala! kuinka hän on minua pettänyt! hän on minun läpikatsonut. Sillä nyt saat kuulla kuka on levittänyt minusta pahoja huhuja ja nimeäni saastuttanut kylässä. Sen on tehnyt Aslak eikä kukaan muu, sen nyt selvästi näen. Hän tahtoo houkutella sinua pois luotani, mutta viimeisen kerran on hän jalkansa kynnykselleni pannut. Missä hän on? Kylässä, sanot sinä? Jumalalle kiitos tästä hetkestä, ehkä minä vielä voin sinut pelastaa".

Gunnar tarttui hattuunsa ja riensi ulos. Liv tahtoi huutaa häntä, vaan ei saanut sanaakaan suustansa. Hän juoksi ulos, häntä seurataksensa, mutta tuolla tuo pitkä mies kulki kuin myrsky kylää kohti. Liv taipui portaille, kätki kasvonsa sylihin ja itki nykytti.

Aakremissä oli kemut parhaillaan. Laulua, naurua ja puhetta kuului joka paikasta. Aslak istui keskellä pöytää jalat ristissä ja viulu leu'an alla. Hän kertoi satuja miehille ja tytöille, jotka hänen ympärillensä seisoivat, laskien leikkiä ja nauraen. Hän ei huomannut noita totisia, kalpeita kasvoja, jotka samassa katsoivat sisään ikkunan lasista. "Nyt saatte kuulla kuinka piru ratsastaa S:t Hans'iin noita-akkojen kanssa", sanoi Aslak, antaen jousen hyppiä viulun kielillä ylös alas.

"Varo ett'ei hän pian ratsasta sinun kanssasi", lausui syvä ääni ja joukosta juoksi esille Gunnar, tarttui viuluun, löi Aslakia päähän sillä ja heitti sen laattiaan. Tarttui sitten Aslakin rintaan ja piteli häntä edessänsä. "Häpeä teille kaikille, jotka tahdotte siunata avioliittoa juomingeilla ja tanssilla", huusi hän, "mutta tämä musta lintu tässä on kaiketi ollut ulkona laulamassa". Ja hän pudisti Aslakia, jotta hänen hampaansa kalisivat.

Aslak puolusti itseänsä niin hyvin kuin mahdollista, mutta nähdessään että Gunnar nosti kättänsä lyöntiin, kumartui hän alas ja huusi hänen korvaansa sanat: "muista Aslak Braaten'ia, Gunnar!"

Gunnar horjui kuolon kalpeana taaksepäin, mutta Aslak tarttui lakkiinsa ja luikahti ulos. Gunnarin silmissä kaikki musteni, ihmiset kokoontuivat hänen ympärilleen.

"Varo nyt ett'et kaadu pyhyytenesi päivinesi!" huusi joku. "Sinun pitäisi muistaa vaimoasi", kuuli hän toiselta haaralta, nimittäin naisten joukosta. "Et ollut juuri noin ylpeä kun sulla oli jalat kahleissa ", sanoi kolmas. Gunnar katsahti ympärillensä, hän näki vaan vihasia kasvoja. Hän etsi ovea, vaan ei voinut sitä oikein selvästi erottaa. Viimein tunsin hän raitista ilmaa ympärillensä ja sanat häähuoneesta: "varo ett'et kaadu pyhydydessäsi, Gunnar", kuuluivat yhä etäämmältä. Hän pääsi kirkkomaan edustalle, hänen täytyi pitää aidasta kiinni, jott'ei kaatuisi maahan. Kuinka he tuon tiesivät? Ja nyt tiesivät he kaikki. Hän heittäisi maahan ja ikäänkuin koetti kätkeä päätänsä ruohikkoon, silmänsä olivat kyynelittä, mutta hänen rinnastansa kuului välistä huokaus, joka oli sydäntä vihlaiseva. Hän liikutti huuliansa ikäänkuin rukoillen, vaan sanoja ei hän löytänyt. Kuinka kauan tuossa makasi ei hän tietänyt, mutta herätessään oli niin hiljaista ja autiota hänen ympärillensä. Hän näki ainoastaan äärettömän taivaan la'en yllänsä, jossa pilvihattarat toinen toistansa ajelivat, ja kuuli ilmassa kummallisen suhinan. Hän tunnusteli otsaansa muistaakseen paremmin. Silloin pisti yht'äkkiä ajatus hänen päähänsä: Ehkä Aslak nyt istuu tuolla kotona ja viettelee tytärtäsi. Hän nousi salaman nopeudella ja riensi kotia.

Liv istui vielä portailla, kasvot sylissä. Hän kuuli jonkun juoksevan tuvan läpi ja lyövän oven lukkoon. Hän kuuli myöskin vihastuneen äänen. Hän kuunteli. Joku tuli juosten toista tietä rakennuksen ympäri. Se oli Aslak. Hän oli puettu niihin vanhoihin ryysyihinsä, jotka olivat hänen päällensä ensimmäisenä iltana, keppi olalla ja mytty kepin nenässä. Nähdessään Livin, seisahtui hän äkkiä niinkuin

pelästyneenä. Mutta kohta juoksi hän esiin.

"Hei tyttö! tule pois nyt, nyt tulee lystikäs elämä tässä talossa", huusi hän Liville, ja hänen äänesssä oli sekä itkua että naurua yht'aikaa. "Isäsi on pilkannut nimeäni ja lyönyt minua, mutta sitä en ai'o kärsiä, näetkös". Hän löi kantapänsä kiveen, jotta kaikui. "Mutta kyllä minä vielä palaan", jatkoi hän nyrkyttäen kättänsä; "laulan hänelle laulun, jota hän ei niinkään pian unohda".

Aslakin ääni vapisi vihasta. Hän aikoi juosta Livin ohitse, mutta Livin silmät häntä katselivat, nuo luottavaiset, hellät, totiset silmät.

"Aslak! Aslak! voitko minua pettää näin", kuuli hän, ja kolkolle kuului ääni, joka sen lausui. Hän häpesi ja jäi seisomaan. Nyt heitti hän kepin myttyineen kivelle ja juoksi Livin luo.

"Älä noin katsele minua", sanoi hän ja silmälaudat värähtelivät, "en ole sua pettänyt". Hän istui portaille Livin viereen ja pani kätensä hänen vartalonsa ympäri. "Tule, seuraa minua, en saa ainoatakaan ilon päivää kun sinä et ole luonani, mutta tänne en uskalla jäädä hetkeksikään, — tule — tule —". Hän tahtoi vetää Liviä mukaansa, mutta tämä pani vastaan ja pudisti vaan päätänsä.

"Muista äskeistä lupaustasi, — sanoit tahtovasi seurata — tule — tule!"

Livin silmät tuijottivat häneen ja hän lausui vaan samalla, sydäntä vihlaisevalla äänellä: "Aslak! Aslak! että taisit minua pettää!"

"Ei, ei! älä sano sitä Liv, sillä se viilaisee sydäntäni. Muista — —", hän kumartui ja kuiskasi jotain Livin korvaan. Mutta silloin ei Liv enää kestänyt. Hän itkeä nyyhkytti. "Jumal' auta, Aslak, sekä minua että sinua".

Tieltä kuului askeleita. Eräs mies tuli käyden, se oli Gunnar, Aslak näki hänen ja kylmä väre kävi selkäluita myöten, mutta hän ei voinut jättää Liviä tuonne istumaan. Hän otti vaan hiljaa käsivartensa hänestä ja nousi. Gunnar näki Aslakin, joka seisoi hänen tyttärensä vieressä. Hän vimmastui, kätensä vapisi kun hän syöksi esiin, tarttuakseen Aslak'in rintaan.

"Ulos! Ulos, kuuletkos!" huusi hän, vetäen Aslakia pihalle, "eikö ole kuin helvetin tuli silmistäsi leimuisi?"

Aslak ojensi itseänsä suoraksi, tarttui molemmin käsin Gunnarin röijyyn, sysäsi hänet luotansa kerrassaan, jotta Gunnar melkein oli kaatua selälleen,

"Älä koske minua!" huusi hän, "muuten saattaisin tehdä mitä en tahdo. kauan on mieleni tehnyt puhua sinulle sananen, Gunnar Haugen, ja nyt saat sen kuulla. Muistatko häitä Knud Berget'in talossa? Silloin et ollut juuri näin pyhä, Gunnar Haugen, sinä kiroilit ja vannoit, jotta salamoit ympärilläsi. Ja muistatko Aslak Braaten'in? Luulit kai kaiken olevan lopussa kun olit pistänyt puukon hänen kylkeensä, jotta hän ui veressänsä. Hoo — hoo — siinä petyit, Gunnar! Arvattavasti et muista että eräs vaimo juoksi esiin silloin, joka sinua kirosi ja vannoi sulle kosta viimeiseen asti. Luulit kai voivasi piiloittaa itseäsi häneltä ja maailmalta. Hoo — hoo — siinäkin petyit, Gunnar! Hän on sinua takaa ajanut kuin koira, hän on saanut vainua sinusta, minne vaan olet mennyt. Arvattavasti et muistanut että tuon vaimon selässä oli poika, sinä et hoksannut että tuommoinen lapsi voi kasvaa, että tuo poika voisi hiipiä huoneesesi, että tuo poika voisi ryöstää rauhan sekä sinulta että talostasi. Ha — ha — kuinka olet joutunut kiipeliin, Gunnar Haugen! sillä se mies, näetkös, hän seisoo tässä. Missä on arvosi nyt? kyseleppäs sitä kylässä. Muserrettuna kuin lasi jalkojen alla. Tässä seisoo se mies, näetkös. Hän seisoo yhtä vakaasti säärillänsä kuin sinä, Gunnar Haugen, ja häntä hävettäisi ottaa vaaterepalettakaan talostasi. Ei lankaakaan ole minun ruumiillani, jota voisit osoittaa sanoen: 'sen hän on saanut Gunnar Haugen'ilta!' Kas tuossa on koko mytty!". Hän otti kiveltä mytyn, heitti sen Gunnarin jalkojen juureen, ja juoksi täyttä laukkaa tiehensä. Aidan vieressä kääntyi hän vielä, uhkasi nyrkillänsä ja huusi niin että kajahteli: "Mustalaisesta pääset nyt Gunnar Haugen, mutta saat sen sijaan kasvattaa mustalaisen lasta!" Hän nauraa hohotti, hyppäsi aidan yli ja juoksi pois tietä myöten.

Gunnar jäi seisomaan ikäänkuin kivettyneenä pelosta. Hän kääntyi. Siinä seisoi Liv kuolon kalpeana, nojaten ovenpieltä vasten.

"Kuulitko tuon?" kuiskasi Gunnar, astuen Livin luo. "Kuulitko mitä hän viimeiseksi huusi?"

Liv painoi vaan päätänsä, mutta ei sanaakaan kuulunut hänen huuliltansa, kasvonsa olivat jäykät. Gunnar katseli häntä hämmästyneenä.

"Miksi et vastaa?" huusi hän ja äänestänsä kuului sielun tuska, "tiedäthän ett'ei se ole totta, Sinä, joka olet minulle rakkaampi omaa elämäni, joka olet täällä käynyt niin puhtaana ja valoisana, jonka edestä olen rukoillut aamuin ja illoin — sinä voisit — — ei, se on mahdotointa! Naura tuolle jutulle, Liv!

Naura vaan! Tämä on ollut paha uni, jonka Jumala on lähettänyt meille koetukseksi, mutta nyt se on mennyt, näetkös — tyttäreni; ainoani —" — Hän taputti Livin poskea ja pusersi hänen kättänsä.

Liv oli ääneti, ja hänen kätensä oli kylmä ja hermotoin.

"Miksi et vastaa?" jatkoi Gunnar ja hänen silmänsä hohtivat, "tiedäthän että kaikki on valhetta; mutta miksi et vastaa? Sinun pitää karkoittaman syntiä, tiedätkös sitä Liv? Ja jos minulla olisi tytär, joka näin minua palkitsisi, joka voisi tehdä näin julman synnin, vaikka hän tietää paremmin käyttäidä, ajaisin minä hänet luotani niinkuin heittiön ainakin, hän ei näkisi sitä päivää enää, jolloin sanoisi minua isäkseen — mutta vastaa nyt — miksi et vastaa? Eihän se kuitenkaan ole totta, tiedän ma?"

Hän itki ja nauroi yht'aikaa, tuo vanha mies, joka siinä seiso, pusertaen tyttärensä kättä.

Liv hohotti päätänsä, hengitti syvään, ja Gunnar kuuli hänen kuiskaavan:

"Se on totta — jok'ainoa sana".

Gunnar päästi käden irti, hänen jäykät kasvonsa jäykistyivät vielä kovemmiksi. Hän kääntyi ja meni vakavin askelin tupaan ja pani oven jälkeensä lukkoon.

Liv kuuli sen, ja tuo ääni vihiasi korvia, vihiasi sydäntä. Kylmä väristys kävi läpi hänen ruumiinsa, vaan hän ei liikkunut. Hän ei itkenyt, hän ei nauranut, eikä enää muistanut mitään. Hän katsoa tuijotti eteensä tyhjäan autioon, eikä muuta huomannut, kuin tyhjää autiota. Hänen rinnassaan oli jotain särkynyttä. Hän hiipi kuin haamu kamariinsa luhdille ja tuli pian ulos jälleen, mytty kädessä. Sitten meni hän äänetönnä tietä myöten, ilman kyneleitä ja luomatta silmäystä takaisin taloa kohti. Mihinkä menet, Liv? Hän ei tiedä, menee ainoastaan eteenpäin, kunnes vaipuu uupuneena maahan. Kai siellä on joku, joka nostaa hänet ylös.

"Ilta tulee olemaan hauska", sanoi hän aamulla leikkisänä ja hymyilevänä kuin lapsi. Ilta hämärtää, suloisena, kauniina, päivänpaisteineen, lauluineen. Mutta Liv seisoo keskellä tätä ihanuutta vanhana mieleltään, vanhana mietteiltään. Haugenin ikkunasta oli hän ikävöiden katsonut ulos, huoaten: "Oi, kun pääsisi ulos maailmaan". Nyt lähdet ulos maailmaan, Liv, ja se väsyttää sinua jo. Sinä kuuntelit liian hartaasti Aslakin satuja. Sinä lepäsit punaisessa sängyssä ja siitä tuli punertavia liekkiä, sinä lepäsit sinisessä, ja siitä tuli kylmää vettä. Kuule kuinka suloisesti lintuset sulle puissa laulavat! Niin, eilen, — eilen sinäkin vielä lauloit. Katso kuinka lempeästi ja ystävällisesti auringon säteet loistavat ruohikossa! Niin, eilen, — eilen sinä rakastit yhtä lempeästi. Liv, Liv, miksi teit sä tuon synnin!

Kuinka hyljättynä kuljet tuota tietä myöten, itku tukehdutettuna, sydän tukehdutettuna, ajatukset tukehdutettuina. Ken sinua rakastaa koko avarassa maailmassa? Ei kukaan, ei kenkään.

Rohkeutta, Liv, taivas sinertää ylläsi tänä iltana, siellä on Se, joka näkee ja valvoo.

SEITSEMÄS LUKU.

Mutta tuvassaan istuu Gunnar ja siellä on kylmää ja kolkkoa. Muutamat puoleksi sammuneet hiilet savuttavat takassa, joukko kuivia lehtiä on nurkassa. Itse hän istuu pöydän ääressä ja katselee tuijottaa ulos ajatusten maailmaan. Laskeva aurinko purpuroitsee taivaan kantta. Se luopi hohteensa kylään menevälle tielle, missä Liv uupuen kuljeskelee. Se hohtavi Haugenin ikkunan ohitse, vaan ei pääse sisään, ja Gunnar ei sitä huomaa. Gunnar katsoo ulos muistojen maailmaan, ja muistot hyppivät hänen ympärillensä kuin keijukaiset. Hän ei näe tietä, mutta on tuntevinansa suota jalkojensa alla. Silmien edessä mustenee, korvissa suhisee. Tahdotko seurata häntä vaarallisella matkallansa? Mitä luulet hänen näkevän?

Hän näkee nuoren kauniin miehen, korkeakasvuisen, notkean ja leveärintaisen. Mainitse minulle pulskeampi poika näillä tienoilla, kuin Gunnar. Hän ei huoli taivaasta eikä helvetistä, ei Jumalasta eikä perkeleestä. Mitä tuommoisista lasten loruista! Hän voi näyttää nyrkkiänsä, joka sanoo: "tule jos uskallat", hän voi lyödä taskullensa, jossa rahoja kilisee, mitäpä hän muuta tarvitsekaan? Hän voi tehdä mitä vaikeimpia Hallingin hyppäyksiä, pyöriä ilmassa kuin pallo ja kuitenkin taas päästä alas jaloilleen. Kas tässäpä aika mies! Hän tietää varsin hyvin että toverit pelkäävät hänen nyrkkiänsä, ja hän tietää hyvin että tytöt katselevat häntä kun hän suksillaan lentää vuoria ja mäkiä alas, jotta kiviä hänen ympärillensä tuiskuttaa ja linnut turhaan koettavat lentää kilpaa. Silloin seisovat he siinä peloissaan, mutta Gunnarin sääret eivät vavisseet näissä rohkeissa tempuissa. Ihmettäkö siis että hän

sai vaimokseen kauniimman ja rikkahimman tytön kaikista. "Hän voi kiittää onneansa että sai minut", sanoi Gunnar, ojentaen itseänsä. — Oikein, Gunnar, ole kopea ja ylpeä niin kauan kuin voit, mutta vuosi ei ole varsin pitkä aika. Eikä vuosikaan kulunut ennenkuin häät olivat Bergel'issä. Sielläkin sinun piti olla etunokassa sekä suullasi että nyrkilläsi. Mitä pahaa nuo mustalais-raukatkin sulle tekivät, jotka pyysivät päästä katon alle ja saada ruokaa? Ei mitään — mutta "mustalainen on mustalainen", sanoit sa, ja ulos heidän täytyi mennä.

Oli kummallinen ilta tuo. Satoi rankasti ja tuuli kävi, hiukset olivat tuulen vallassa, mutta sinä olit saanut vertaisesi tuossa pitkässä, tummassa, mustatukkaisessa ja matala-otsaisessa miehessä. Sinä pusersit häntä syliisi jotta rinta oli haleta, mutta hän tarttui sinun käsivarsiin pitkällä sormillansa, jotta melkein olit laskeutua polvillesi. Sinä heitit vekarajalkaa, mutta hän kompastui hiukan ja seisoi taas yhtä vakaana jaloillansa. Ihmisjoukko seiso ympärillä katsellen ja ärsyttäen sinua. Ja sinä et voi mustalaista kukistaa, Gunnar, sinä kylän väkevin mies. Se poltti sydäntäsi, sinä jännitit suoniasi niin paljon kuin jaksoit, koettaen yhä uudestaan, mutta mustalainen piti puoltansa. Silloin voimasi uupuivat. Veri vyöri tulivirtana suonissasi, et hallinnut itseäsi enää, sinä tartuit puukkoon ja — se oli tehty.

Paksut pilvet pimensivät taivasta, mutta ylt'ympäri seisoivat häävieraat säikähtyneillä muodoilla ja katselivat mustalaista, joka, verta vuodattaen, makasi maassa ja valitti haikeasti. Gunnar seiso kalpeana siinä vieressä. Ensikerran Gunnar pelosta vaaleni, mutta vielä kalpeammaksi hän kävi kun vaimo parkuen syöksi esiin joukosta. Se oli mustalaisen vaimo, pieni lapsi oli hänellä selässä. Hän repäsi huivin päästänsä, jotta mustat hiukset pääsivät valloilleen, juoksi sitten Gunnarin kimppuun, tahtoen repiä häntä kynsillensä ja huutamalla vaatien häneltä miestänsä takaisin. Ihmiset vetivät hänet syrjälle, vaan Gunnar ei sanonut sanaakaan. Vaimo koetti syöstä esiin taas, hän uhkasi nyrkillään, hän kirosi, hän itki. Heittäysi sitten miehensä yli siunaten ja kiroillen yht'aikaa.

Miehiä tuli, jotka ottivat Aslak Braaten'in ja kantoivat hänet tupaan. Mutta vaimo ei tahtonut päästä ruumista. Hän piti röijystä kiinni. Gunnar kulki jälessä ja käski heitä varovasti kantamaan. Vaimo kuuli hänen äänensä, hän kääntyi portailla ja huusi kaikkein kuullen:

"Olen, muistava tätä päivää; sinä et ole saava unta silmiisi, ei rauhaa yöllä eikä päivällä, niin kauan kuin Guro voi jaloillansa kulkea. Minä seuraan sinua ja pidän sua muistossa vaikka minne kulkisit, sinä roisto, minä kiroon sua ja toivon sinulle pahaa jokaisella hengenedolla, niin kauan kuin elän. Häpeä sinulle ja suvullesi!" Ihmiset katselivat Gunnaria ja arvelivat tätä kauheaksi, mutta Gunnar meni kutiin.

Tästä päivästä saakka hän ei enää nauranut. Gunnar vangittiin ja tuomittiin kuuden vuoden rangaistustyöhön. Tämä olisi voinut kukistaa väkevimmänkin. Katso kuinka tytöt sinua katselevat, Gunnar, kun nyt lähdet kaupunkiin jalat raudoissa, vaikka sinä kätket kasvosi surusta ja häpeästä. Kuinka nyt käy talosi ja vaimosi, joka, niinkuin tiedät, on raskaana. Hän riippui kaulastasi ja itki niin että sydän oli haljeta kun sinut pantiin kärryille. Entäs rikkautesi, komeutesi, kauneutesi? Eikö niistä ole yhtään apua?

Näinä päivinä taistelit taistelun elämästäsi, Gunnar. Olit vahva kuin kallio ja sinä kestit sen. Vaan muistatko noita pitkiä, pimeitä öitä, joina kääntelit ruumistasi oljilla etkä saanut unta silmiisi; kun yht'äkkiä hyppäsit jalkeille ja olit näkevinäsi tulisilmiiä, jotka sinua katselivat; kun vapisit pelosta niinkuin haavan lehti, huo'aten ja lyöden lattiaan, saamatta rauhaa, saamatta unta. Ja silloin sait sanoman kotoa, että vaimosi oli sairastunut surusta ja kuollut, mutta että pieni tytär eli hänen jälkeensä. Ja sinä et ollut häneltä anteeksi saanut etkä voinut lähteä katsomaan viimeistä kertaa hänen kylmiä, kalpeita kasvojaan, et saanut lähteä ottamaan syliisi sinun ensimmäistä lastasi.

Olisikohan kukaan voinut tuntea sinua istuessasi tuossa, silmät verisinä itkusta ja valvomisesta. Et puhu ainoatakaan sanaa kellekään ihmiselle, eikä kukaan tässä maailmassa olisi voinut sinua lohduttaa. Mutta sinä pääsit kuitenkin Jumalan luo ja sait voimaa ja lohdutusta. Nyt kai uskot sekä taivaan että helvetin muuksi, kuin loruiksi, kun istut vavisten kirja kädessä yhä lukien, kun muut sinun ympärilläsi nukkuvat? Muistatko sielusi tuskaa, muistatko kuinka epäillit ikinä autuaaksi pääseväsi? Muistatko palavia rukouksiasi, kun usein yön pimeydessä heittäisit pois vuoteelta ja polvillasi rukoilit anteeksi-antamusta ja rauhaa? Semmoisina aikoina ajatuksia syntyy ja raivovan myrskyn perästä tulee ilma vihdoinkin tyyneksi.

Päästyänsä vapaaksi oli Gunnar synkkä ja totinen mies, mutta tahdoltaan voimallinen. Hän kammoi maailmaa ja kaikkea, mitä maailmaan kuului; lukemisella ja rukouksilla tahtoi hän syntinsä sovittaa ja maksaa nuoruutensa leikit ja kevytmielisyyden. Jumalan-pelkoa hänessä oli, vaan se oli enemmän orjan kuin lapsen. Et olisi voinut uskoa häntä vaan 28 vuotiaaksi; hän kävi pää kallistuueena, ikäänkuin olisi pelännyt katsoa ympärillensä. Kasvot olivat jäykät ja kolkot, ei koskaan kuultu hänen laskevan leikkiä, ei koskaan nähty hänen hymyilevän. Yhtenä aamuna oli muuan mies nähnyt erään toisen miehen istuvan kotipaikkansa kirkkomaalla katselemassa erästä ristiä ja ikäänkuin lukevan siitä. Hän oli istunut kauan aikaa, nousi sitten, mutisi jotain itsekseen ja pyyhki jotakin silmistänsä. Myöhemmin päivällä

kuuli sama mies, että Gunnar oli palannut kotia jälleen, tuo mies kirkkomaalla oli kaiketi ollut Gunnar, mutta häntä oli ollut mahdollin tuntea. Ihmiset kertoivat hänen käyneen siinä talossa, missä Liviä, hänen tytärtänsä, oli kasvatettu, ja että niiden yhtyminen oli ollut kummallinen. Gunnar oli istunut tytär sylissä koko päivän ja silitellyt hänen päätänsä. Monta sanaa hän ei ollut puhunut Liville, sillä joka kerta kun hän aikoi puhua tuli itku kurkkuun ja hän vaikenä. Hän oli sitten neuvotellut tuon talon väen kanssa ja ennen viikon kuluttua oli Gunnar lähtenyt pois tienoolta tyttäriin, eikä kukaan tiennyt minne. Talonsa oli hän myynyt ja antanut puolet sen arvosta köyhille.

Gunnar osti itsellensä maatilkun lännen puolella, niin kaukana ihmisistä kuin mahdollista, ja siellä hän sitten oli asunut. Hän ei tahtonut tuntea ketään eikä kukaan tahtonut häntä tuntea. Hän tahtoi kätkeytää pois koko maailmasta. Hän oli ollut puun kaltainen, joka oli mahtavia oksia kasvattanut päästäksensä vaan likelle syvyyttä, josta ei voinut enää päästä ylös. Sentähden oli se kaadettava, se ei kelvannut, mutta juuresta oli oksanen kasvava suoraan ja korkeaksi päivää kohti, ja tätä nuorta vesaa Gunnarin oli hoitaminen. Sentähden hän ei saisi tuntea isäänsä eikä sitä elämää, jota tämä oli kokenut nuoruutensa päivinä. Gunnar rakasti Liviä, niinkuin isä rakastaa ainoata lastansa, hän ajatteli kauhistuen itseänsä, rakensi sitten aidan Livin ja maailman välille, vartioitsi jokaista hänen askeltansa, opetti häntä tuntemaan Jumalaa ja hänen pyhää sanaansa siitä asti kun Liv voi jotain käsittää. Tämmöisessä maassa piti Livin kasvaa ja rehoittaa ja Jumala oli siunaava häntä ja hänen isänsä työtä.

Ja nyt Liv oli häntä pettänyt! Viimeinen ja ainoa side, joka oli Gunnaria sitonut maailmaan, oli katkennut. Tuossa hän nyt istuu, vanhus, katselee ulos ajatusten maailmaan ja muistot hyppivät hänen ympärillensä kuin keijukaiset.

"Herra Jumala! älä anna minun olla heikko tällä hetkellä! Sinä rankaiset kovasti, mutta minä olen sen kaikki ansainnut, tapahtukoon tahtosi!" Hän istui kauan mietteissään. "Enkö ole tehnyt oikein? Herra Jumala! vahvista minua tässä kiusauksessa!" Kylmä hiki kostutti hänen otsaansa ja hän oli varsin kalpea. "Entäs jos olisit väärin tehnyt? Täällä oli pimeä, sanoi hän, ja hän tarvitsi valoa. Mutta minäpä päästin kiusaajan tänne —" — Hän hyppäsi seisaalle ja avasi oven. "Liv!" huusi hän käsi lukossa, meni sitten ulos pihalle, etsien häntä silmillään. "Liv! Liv!" huusi hän ja äänensä täräsi. Äänetöntä kaikkialla. Autiota, pimeätä joka haaralla. Ainoastaan tuuli hajoitti hänen hapsiansa ja vinkui surkeasti oven suussa, jonka saranat narisivat. Hän kääntyi, meni sisään. Kylmä oli tuvassa. "Herra Jumala, älä anna mun olla heikko!" Hän istui takalle, kädet ristissä, huulensa liikkuvat, vaikk'ei ääntä päässyt niiden yli. Vaan Jumala kuuli hänen rukouksensa Livin puolesta. Viimein meni hän ottamaan Raamatun hyllyltä. Matheuksen evankeliumin 10 luku sattui hänen eteensä ja hän luki:

"Älkää luulko että minä olen tullut rauhaa lähettämään maan päälle; en ole minä tullut rauhaa vaan miekkaa lähettämään. Sillä minä tulin ihmistä isäänsä vastaan riitaiseksi tekemään, ja tytärtä äitiänsä vastaan ja miniätä anoppiansa vastaan. Ja ihmisen vihamiehet on hänen perheensä. Joka rakastaa isäänsä taikka äitiänsä enemmän kuin minua, ei se ole minulle sovelias; ja joka rakastaa poikaansa ja tytärtänsä enemmän kuin minua, ei se ole minulle sovelias. Kuka ei ota ristiänsä ja seuraa minua, ei se ole minulle sovelias".

Gunnar katseli katselemistaan näitä sanoja. Hän uskalsi tuskin hengittää. Mutta yht'äkkiä silmänsä säteilivät ja kyynelitä vierähti poskia myöten. "Jumalalle kiitos tästä!" sanoi hän, "se synti mulla ei siis ole kannettavana. — 'Joka rakastaa tytärtänsä enemmän kuin minua, ei se ole minulle sovelias'. — Herra Jumala! suo minun olla sinulle sovelias, suo minun olla sinulle sovelias". Päänsä vaipui Raamatun nojalle. Oli niinkuin mielensä olisi käynyt keveämmäksi itkiessään ja hän yhä rukoili huo'aten: "Herra! suo minun olla sinulle sovelias!"

Yö tuli, varjot pitenivät ja pimenivät ja tuvassa oli pilkkosen pimeä; mutta Gunnar ei sitä huomannut. Ja ensimmäinen auringon säde, joka loisti tunturin yli seuraavana aamuna, näki Gunnarin vielä penkillänsä istuvan. Kasvot olivat kalpeat ja silmät veriset, mutta katsantonsa osoitti kuitenkin rauhaa ja tyynyttä kun hän istui siinä kädet ristissä kertoen:

"Joka rakastaa tytärtänsä enemmän kuin minua, ei ole minulle sovelias!"

Sinä yönä oli hän taistellut, mutta voittanut.

KAHDEKSAS LUKU.

Liv istuu erään puun juurella, pitäen lastansa rinnoillaan. Ruskea, paljas jalka näkyy hameen alta ja silmä katsoo surumielisesti sinitaivasta kohti. Hän on laihtunut sitten kun viimeksi hänet näimme ja

näyttää väsyneeltä, uupuneelta. Vaan siitä asti kuin lehdet rupesivat puhkeamaan onkin hän kuljeskellut paikasta toiseen, talosta taloon lapsi selässä, kysellen Aslakia. Hän tuskin suo itsellensä mitään lepoa, sillä nyt on kysymys siitä, pitääkö hänen voittaa vai kadottaako. Hän on kuullut että korkealla tunturilla oleskelee joukko mustalaisia ja yhtä niistä luulee hän, kertomuksen mukaan, Aslak'iksi. Mutta useinpa on hän ollut yhtä likellä ja hävinnyt kuin unelma taas.

Liv istuu puun juurella, lapsi sylissä. Huivin on hän ottanut päästänsä ja käärinyt sen lapsen ympäri, vaatteet ovat sieltä täältä repaleiksi käyneet, jotta paljas olkapää näkyy paidan alta. Mutta olkoon, olkoon, jos hän vaan pääsisi minne ikävöi! Hän on laihtunut ja on vanhan näköinen, vaikk'ei ole kulunut enempiä kuin vuosi. Mutta juonteet suun ympärillä sanovat että tämä Liv, joka puun juurella istuu, ei ole sama vilkas, luottavainen tyttö, joka istui Haugen'in tuvassa ja toivoi pääsevänsä ulos maailmaan. Nyt seisoo hän täysikasvuisena vieraitten parissa. Häntä on koetettu elämän totisuudessa, taistelussa ja surussa, ja hän on vahvistunut; sillä Jumala ei häntä hylännyt eikä hän hylännyt Jumalaa. Kuinka sairaan ja kärsivän näköinen hän on! mutta hänen kasvonsa osoittavat lujaa tahtoa, niin lujaa, ettei se muutu ennenkuin hän itse kaatuu. Hän katselee kauan, hellästi lastansa. Se nukkuu vielä, hän nousee varovasti, sitoo kannattimen molempain hartioiden yli ja vartalonsa ympäri, jotta lapsi ei voi pudota. Ja siinä seisoo hän valmiina kulkemaan eteenpäin, mihin — sitä hän ei oikein tiedä. — Hän katselee laskevaa aurinkoa, mutta seutu, joka hymyilee sen loisteessa, ei häntä ilahuta. Hän miettii mihinkä kääntyä. Katsoo tunturia, huokailee syvään ja kulkee suoraa tietä sinnepäin. Missä tulet olemaan yötä, Liv? Ehkä tunturilla aukean taivaan alla. Eihän se ole ensi kerta, ja kesä-yö on valoisa ja lämmin. Tuossa hän nyt kulkee kanervikossa ja ruohikossa viheriäistä vuoririnnettä ylös, paljain jaloin, kallis taakka selässä. Väliin hän seisahtuu, etsien uutta jalan alusta, ja sitten hän taas käy eteenpäin yhtä hiljaa kuin ennen.

YHDEKSÄS LUKU.

Kuinka ihanata kun aurinko laskiessaan tunturia purppuroi. Tuossa huippu huipun vieressä, piikki piikin vieressä taivaan rantaan asti, ikäänkuin satureita sinisissä vaipoissaan, ja alhaalla tunturin juurella, jossa sinä istut katselemassa, ruskea kanervikko punaisine kukkineen penikulmien pitkältä katajien ja pienien pensaitten välillä. Sadelintu lentää valittaen tunturilakean yli ja katselee sinua suurin silmin, sopuli hiipii jalkojesi luo ja näyttää vihoissansa valkoisia hampaitaan. Mutta sinä heittäyt pitkällesi sammalille, ojennat käsivartesi ja annat raittiin vuori-ilman syleillä itseäsi ja virvoittaa väsyneitä jäseniäsi. Syvällä tuolla alhaalla on laakso viheriöine lehtoineen, viljavine peltoineen ja puuhaavine ihmisineen. Hieno sininen savu nousee välistä puiden väliltä; jos on tyyni, voit kuulla kellon soitantoa. Ja tuolla ylläsi on sininen taivaan laki, niin korkea, kirkas ja valo täynnä, jotta näyttää ihan läpinähtävältä. Ja sinä itse makaat niin korkealla, ikäänkuin ilman virran kantamana taivaan ja maan välillä. Kuinka lumihuiput hohtavat! Syvä pimeys peittää nyt laakson, kun aurinko on sille hyvästi-jättänyt, mutta vuorilla näkyy vielä liepeet sen purppura-vaipasta. Kuninkaallista seuruetta se vaatii kunnes vaipuu aaltojen helmaan. Ruhtinatar kulkee eteenpäin ja soturit tekevät kunnioitusta hohtavissa asuissaan. Ilma on täynnä kaikua ja suhinaa, valo vaalenee vaalenemistaan, viimein jääpi ainoastaan hohtava reunus valkoisille vuorihuipuille, ja yö tulee uneksuen hämynsä kanssa, muutamine vaaleine tähtineen siellä täällä taivaan kannella.

Tämmöinen yö on ihana mustalaiselle. Tuli leimuaa ja räiskyy. Sen ympärillä istuvat miehet korien ja maljojen välillä, ja valkea valaisee heidän ruskeita villiityneitä muotojaan. Naiset istuvat mustina, likaisina juttelemassa kahvipannun ympärillä, nuuska-rasia taskussa, ja lapset vyörivät kanervikossa. Heidän jalkojensa juuressa makaa laakso syvimässä unessa ja he istuvat tuolla ylhäällä herrasistuinella, lukien pahaa elukoille ja ihmisille, joiden luona ovat vieraisa käyneet.

Vähän erikseen toisista makaa Aslak Braaten. Toiseen käteen nojaa hän päätänsä, toisella repii hän kukkaset kanervista ja heittää ne tuulen valtaan. Muutamat makaavat valkean ääressä, toiset istuvat vanhan Guron ympärillä, joka, savipiippu suussa, kanervikossa kertoelle niistä kepposista, joita hän on eräälle talonpojalle tehnyt. Välistä katsoo hän syrjään Aslakin puoleen, vetää taas piipusta savua ja alottaa uudestaan. Mutta Aslak ei nä'e, eikä kuule, eikä huoli mistään ympärillensä. Hän on ollut synkkä ja ääneti siitä hetkestä asti kun yhtyi vanhaan seuraansa. Jotain kaivaa hänen sydämensä juurta, jotain, mitä hän ei voi poistaa, vaikka samoo kaikki maat ja manteret. Mitenkä nyt lienee Livin laita? Hän oli rakastanut Liviä niin sydämmellisesti ja kuitenkin oli totuutta Livin sanoissa kun hän kuiskasi: "Aslak, Aslak! että näin taidat minua pettää!" Hän tunsu että tämä oli totta. Hän tahtoi tukehduuttaa omantunnon ääntä, vaan se ei onnistunut. Liv oli luottanut häneen, oli täydellisesti antaunut hänen valtaansa, katsomatta taaksensa, ja hän oli tullut noin palkituksi. Tämä poltti Aslakin sydäntä. Missä

hän nyt kulkee? Istuu kenties turvatonna tien varrella jossakin, kiroten sitä päivää, jolloin Aslak astui hänen isänsä tupaan. Ei, hän ei kiroillut ketään, siksi hän oli liian hyvä. Entäs lapsi! Aslak vapisi, hän kääntyi toiselle kyljelle, vaan ajatuksiensa hän ei voinut poistaa. Hän oli kuullut että Liv, niinkuin heittiöt ainakin, oli heitetty ulos isänsä talosta, vaan missä hän oleskeli, siitä ei Aslak ollut mitään tietoa saanut. Liv oli aina Aslakin mielessä minne vaan hän kääntyi, vaan ei lapsellisessa ja hymyilevässä, niinkuin muinoin heidän kuiskatessaan yhdessä. Hän oli näkevinänsä Livin totiset suuret silmät, niinkuin sinä iltana, jolloin Liv luki: "voi sitä ihmistä, jonka kautta pahennus tulee!" Ja sitten tulivat lapsuuden muistot, jolloin hän istui kasvatus-isänsä huoneessa ja kuuli hänen puhuvan Jumalasta ja autuudesta, kuolemasta ja tuomiosta. Oli niinkuin Liv vetäisi kaikki nuo esille, ja hän pelkäsi sitä. Kerran oli hän pyytänyt Livin lukemaan itsellensä tuhlaaja-pojasta. Oliko hän nyt muuta? Hän oli eroitettu sekä Livistä että Jumalasta. Huh! — tätä ei hän kestänyt! Hän katseli ympärillensä. Tuossa he makasivat kuorsaten nuo ryysyiset, likaiset naiset. Ne illettivät häntä. Tuommoisten seurassa hänen piti olla, hänen, joka oli syleillyt Liviä. Mutta mitenkä irtauntua? Mihinkä kääntyä? Ei hän voinut paeta äitinsä luota juuri nyt kun oli antaunut hänen valtaansa. Tuli oli sammumaisillaan; muutaman kerran se leimusi vielä, mutta sammui taas. Kaikki oli käynyt äänettömäksi, hiljaiseksi tunturilla. Enin osa joukosta oli pannut maata, muutamat odottivat Puna-Niiloa ja Sukkela-Jaakkoa kylästä, jossa olivat kuulemassa uutisia ja vakoomassa. Aslak vaan makasi yhä itsekseen samassa paikassa. Silloin kuuli hän jonkun yskivän lähellensä. Hän katsahti ylös. Siinä istui Guro, hänen äitinsä, jalat ristissä allansa ja imi piippuansa. Guro ei ollut huomaavinansa että Aslak ikäänkuin säikähtyi.

"Nyt, poikani", sanoi hän ja puhalsi suustansa savun, "huomis-iltana menemme Aarret'in pitoihin; siellä saa sekä ruokaa että juomaa, sillä se mies on rikas, ja ehkäpä vaatteitakin saadaan sieltä".

"Menkööt ne, jotka tahtovat, mutta ei kukaan ole näkevä Aslak Braatenia siellä".

"Sinä tahdot siis istua täällä ja kärsiä nälkää?"

"Ei tarvitse kärsiä nälkää jos ei tahdo, mutta minusta voi elättää itseänsä toisella tavalla, kuin teeskentelemisellä ja valehtelemisellä ja varastamisella".

"Niinhän kettu aina puhuu kun on nälissään ja lihava hanhi sen edessä".

Aslak ei vastannut.

Guro istui häntä katselemassa ja huomasi selvästi mitä hänen mielessänsä liikkui. Hän siirtyi likemmäksi Aslakia, tarttui hänen käsivarteensa, pusersi muutamia kyneleitä silmistään ja ruikutteli:

"Ethän aio jättää vanhaa äitiäsi, Aslak? — minä vanha vaimo saan istua yksinäni tunturilla. Mihinkä minun on kääntyminen, minulla ei ole ketään paitsi poikani. Aslak — minä rakastan sinua niin paljon, Aslak!" Hän riippui kiinni pojastaan, itkien ja valittaen.

"Oi, älä huoli äiti, — sinä olet pannut suitset niin lujasti kiinni, ettei hevonen voi riistää itseänsä irti. Mutta etkö nyt ole tyytynyt minuun? Yksi oli, joka olisi voinut saada minut pois sinun luota ja kaikesta muustakin —" Aslak tarttui kanervapensaasen, repäsi sen maasta juurineen ja heitti sen luotansa. Sitten makasi hän niinkuin ennenkin. Guron silmät katselivat häntä vakoen, hän ei tohtinut koskea tuohon haavaan.

Samassa kuului ääniä, jotka lähestyivät. Olivat joukon muita jäseniä, jotka vetivät esiin erään vaimon, lapsi sylissä. Hän oli kysellyt Aslak Braatenia. Aslak hypähti jalkeille ja jäi seisomaan, ikäänkuin suonenedosta, suu ja silmät selällään. Oliko se unta? Tuli leimahti jälleen, ja hän näki — Livin. Niin, hän se oli, kalpea ja maahan vaipumaisillaan väsymyksestä. Liv katseli Aslakin silmiin ja ojensi hänelle lapsen.

Maa poltti Aslakin jalkojen alla, hän juoksi esiin, tarttui Livin käteen ja veti hänet puolehensa. "Liv — tule tänne —", änkkytti hän ja äänensä tärisi, "he eivät tee sulle pahaa, eivät saa koskeakaan sinuun. Herra Jumala, että sinä tulit". Hän otti lapsen käsivarrelleen, painoi sitä rintaansa vasten, katseli sitä, ja kuumia kyneleitä vuosi hänen poskiansa myöten. Lapsi oli pelastettu, Liv näki sen, vaan hän ei jaksanut enää, hän vaipui alas kanervikkoon ja meni tainnoksiin.

Tointuessaan makasi Liv käärittynä muutamiin peitteisiin ja tyyny pään alla. Lapsi lepäsi hänen käsivarrellansa. Hänen ympärillensä oli niin hiljaista, raitista ja avarata että hän huomasi makaavansa taivaan kannen alla. Silloin joku, kallistuen hänen ylitsensä ja hellästi pyyhkien hiukset hänen otsaltansa, kuiskasi:

"Onko sinun jano, tai tahdotko jotakin?"

Liv pudisti päätänsä ja koetti nousta, nojaten kyynäspäähän. Mutta joku käsi tarttui varovasti hänen vartalonsa ja lasi hänet alas jälleen, ja sama ääni kuiskasi:

"Nyt sinun täytyy levätä, sinä sitä kyllä tarvitset, ei sinun tarvitse pelätä, kyllä minä valvon".

Se oli Aslakin ääni, sen hän selvästi kuuli, hänen kätensäkin oli niin lämpöinen. Liv ummisti silmänsä, hän makasi ikäänkuin horroksissa, ei hän tietänyt nukkuiko vai oliko valveilla, sillä mielikuvituksia kokoontui hänen ympärillensä, toinen toista oudompi. Mielestensä häntä nostettiin ja tuuditeltiin, eikä hän voinut, eikä tahtonut liikahtaa. Sanomaton rauha oli hänet valloittanut; hän ei tuntenut mitään vaivaa enään. Jalat, jotka olivat olleet niin arat, eivät enää polttaneet. Tuntui kuin tuulen henki niitä vilvoittaisi, ja hän makasi niin pehmoisella vuoteella, lapsi rinnallaan, ja Aslakin hän oli löytänyt. Hän ummisti silmänsä, korvissansa humisi, mutta tuo humina tuuditti vaan lepoon. Hän oli liian väsynyt ajattelemaan ja näkemään ja Aslak istui uskollisesti valvomassa. Hän oli kääriyt Livin ympäri pehmoisimman peitteen mikä hänellä oli, hän oli pessyt hänen jalkansa ja voidellut niitä vilvoittavalla vuoteella. Hän oli uudestaan virittänyt valkeaa, jos Livin kenties olisi kylmä tahi jos hän jotakin tarvitsisi. Näin hän istui Livin vieressä, pitäen hänen kädestään kiinni ja tarkastellen jokaista liikahdusta hänessä samalla huolella kuin äiti sairaan lapsensa vuoteen vieressä. Hän kohensi tyyntyä, kääri peitettä paremmin hänen ympäri, kun hänen oli vilu, kuunteli jokaista hengenvetoa ja koetti valtasuunta, tykyttikö se kovasti. Välistä kumartui hän suutelemaan lasta. Ja hänen yllänsä on korkea taivaanlaki vaaleine tähtineen. Hän luopi välistä silmänsä sinne. Sinä et puhu, Aslak, mutta ajatukset, jotka tänä yönä mieltäsi täyttävät, ne voivat sovittaa paljon. Nyt istuu hän yksinensä Jumalan kanssa ja Livin käsi hänen omassaan. Hän ei huomaa väijyvää käärmettä kanervikossa, joka on valmis pistämään. Se on vanha Guro. Tämä näkee, väijyy, mieltii. Mutta Aslak vartioitsee uskollisesti yössä, Jumala yllänsä, Livin käsi hänen omassaan.

KYMMENES LUKU.

Aamulla joukon piti lähteä eteenpäin. Aslak sai kuitenkin muutamia miehiä avukseen, kantamaan Liviä pajuista tehdyillä paareilla alas lähimpään talonpoikais-taloon; sillä hän oli vielä niin voimaton ett'ei jaksanut paljon mitään. Guro tahtoi seurata heitä. Hän ei voinut luopua pojastaan, sanoi hän, ja voisi kenties tavalla tai toisella olla hyödyksi. Hän oli erinomaisen lempeä ja ystävällinen tänään, vanha Guro, käydessään paarien vieressä, loruillen ja silloin tällöin luoden silmäyksen täynnä kosta Liviin, joka makasi sairaana paareilla. Aslak ei huolinut hänen loruistaan, piti vaan huolta siitä, että miehet kantoivat varovasti, ja katseli lasta; jonka hän oli pannut nutun alle. Muuten oli hänen mielensä raskas ja synkkä. He saapuivat eräasen taloon ja Liv sai asunnon siellä muutamaksi päiväksi, kunnes tulisi terveeksi jälleen. Hän laskettiin sänkyyn ja Aslak piti itse huolta siitä että hän sai maata hyvästi. Miehet menivät, mutta Guro oli hiipinyt taloon ja istui kyyryssä oven vieressä. Aslak kääntyi tuolilla.

"Olihan sinun meneminen häihin tänään, äiti", sanoi hän.

"Minä olen mielummin sinun luonasi nyt", vastasi Guro.

"Täällä on ainoastaan tilattu sijaa kahdelle", sanoi Aslak vitkastellen.

"Voithan sitten tilata kolmannenkin".

Aslak puri sormiansa. "Sinun on varmaankin parempi olla häissä", sanoi hän viimein.

Guro ei vastannut. Mutta hetken kuluttua nousi hän ja näytti entistään pitemmältä sauvansa nojassa. "Minä näen että tahdot päästä minusta", sanoi hän, "hyvä — minä menen, mutta jäähyväiseksi tahtoisin mielelläni lausua sinulle muutaman sanan. Tule tänne!" huusi hän käskien ja osoittaen kädellään, "minä olen myöskin tilannut sijaa ainoastaan kahdelle".

Aslak nousi tuolilta ja meni totellen hänen luokseen. Liv kuuli sängystä heidän kuiskaavan. Mutta puhe kiihtyi kiihtymistään. Guro uhkasi ja Aslak piti puoltansa. Viimein ovi kuultiin lyötävän lukkoon. Guro oli mennyt ja Aslak palasi kasvot tulisina vihasta. Hän kävi istumaan sängyn viereen, otti Livin toisen käden ja katseli suoraan hänen silmiinsä, vaan ei sanonut mitään, hengitti vaan syvään.

"Ken oli tuo vanha vaimo?" kysyi Liv hiljaa.

"Se oli äitini", vastasi Aslak lyhyesti.

"Mitä hän nyt sinulta tahtoi?" kysyi Liv taas.

"Oi, ei se ollut mitään. Makaa sinä vaan noin ja anna minun katsella sinua, niin minä pian käyn tyyneksi jälleen".

Myöhemmin päivällä näki Liv hänen hoitavan lasta.

"Pojan nimi on Gunnar", sanoi hän, "hän kastettiin muutama kuukausi sitten".

Oli kuin Aslak olisi saanut pistoksen, hän katseli kysyvällä silmäyksellä Liviä, mutta Liv katseli häneen vakaasti, kertoen:

"Gunnar on hänen nimensä".

Aslak punastui, loi silmänsä laattiaan ja kuiskasi niinkuin itsekseen: "vai Gunnar". Hetken perästä meni hän ulos.

Liv nukkui niin rauhaisasti yöllä, että hän herätessään oli melkein terve. Aslak oli ensimmäinen, jonka hän näki. Hän oli tavallista kalpeampi ja näytti väsyneeltä.

"Nyt olet varmaankin valvonut tämänkin yön. Sinä vaivaat itseäsi minun tähteni".

"Mitä muuta olet sinä tehnyt kauan aikaa minun tähteni?" vastasi Aslak nyppien peitettä. "Paitsi sitä minä olen nukahtanut väliin, mutta nyt saat kohta aamiaista". Liv katseli häntä rakkaudella kun hän meni ulos, pani sitten kätensä ristiin ja rukoili hartaan rukouksen, kiittäen kaikesta armosta tähän hetkeen saakka. Hänellä oli niin paljon toivoa nyt että kaikki vielä kääntyisi hyväksi.

Aslak palasi ruoan kanssa, hän oli tänään niin lempeä ja ystävällinen. Liv nousi puoleksi, nojaten kyynäspäähän, ja pani toisen käsivartensa Aslakin kaulaan, katsellen syvään hänen silmiinsä.

"Nyt sun täytyy tulla vihityksi minulle, Aslak", sanoi hän totisesti, "kuuletkos. En ota mitään ruokaa ennenkuin lupaat sen mulle!"

Aslak pudisti hänen kättään. "Minä lupaan sen", sanoi hän.

"Ja sitten sinun täytyy luopua tästä kurjasta, kuleksivasta elämästä, jonka kautta joudut kaikkein ihmisten pilkan ja vihan alaiseksi. Aatteleppas jos pieni Gunnar saisi semmoista kasvatusta".

Aslak nousi istuimeltaan huo'aten, "Etkö usko että se olisi minunkin mieleeni? Minä olen sanomattomasti väsynyt ja kyllästynyt siihen, mutta minä en uskalla luopua. He ajavat minua takaa ja kiusaavat minua, minne vaan menen. Ja äitini on ensimmäinen jälkiäni seuraamaan ja on uhannut minua pahasti jos minä karkaan. Mihinkä minun on kääntyminen, mitä minun on tekeminen?"

"Rohkeutta vaan", sanoi Liv; "olen miettinyt tätä ja tiedän paikan, jossa voisit saada työtä ja mistä eivät niinkään pian sinua löydä".

"Mitä tarkoitat?" sanoi Aslak, katsellen häntä.

"Tarkoitan sitä seutua, jossa ainoastaan tunturi eroittaa meitä Haugenista".

Aslakin käsi tarttui kovasti sängyn laitaan, katsantonsa synkistyi.

"Sinä tahdot että minun pitää tunkeuta isäsi luo, sinä tiedät mitenkä se päättyy. Me emme eronneet ystävinä viimein. Hän on sulkenut ovensa sekä sinulle että minulle, ja minä vihaan häntä, Liv, — niin, minä vihaan häntä".

Hän katseli Livin puoleen. Tällä oli kyyneleitä silmissään. Hän nousi puoleksi sängyssä, katseli Aslakia niin kummallisen surumielisesti, niin totisesti ja hellästi, että Aslakin tuli oikein paha olla. Tätä silmäystä hän muisti niin hyvin; tuolla lailla oli hän katsellut sinä iltana Haugenissa, lukiessansa hänelle Raamatusta, ja tuo silmäys oli ollut hänen mieleesssä siitä ajasta asti.

"Vieläkö kannat vihaa sydämessäsi?" kuuli hän Livin lausuvan ja niin lempeästi. "Kuule nyt totuuden sana minulta", jatkoi hän, tarttuen Aslakin käsivarteen, "Gunnar, hän, joka kerran oli minun isäni, hän on katunut ja taistellut koko elin-aikansa, mutta mitä sinä olet tehnyt?"

Aslak vaipui alas penkille ja sanoi matalalla äänellä, kätkien kasvot käsiinsä:

"Sinä olet oikeassa, sinä saat opettaa minua sinun kaltaiseksi". Aslak jäi hetkeksi istumaan. "Milloinkaan me sitten lähtisimme sinne?" sanoi hän yht'äkkiä ja katseli Liviä.

"Kohta, jos tahdot, minä olen valmis".

"Ei, sinun pitää maata tämä päivä voimistuaksesi, niin lähdemme huomenna".

YHDESTOISTA LUKU.

"Hääkellot soivat eräänä hiljaisena sunnuntai-aamuna, vaan tiellä ei näy kärryjä eikä hevosia eikä soittajia, eikä koreita häävieraita. Kirkonportailta seisoo miehiä ja naisia. He kuiskailevat keskenänsä yhtä ja toista ja katsahtavat välistä sisään aukiolevasta kirkon ovesta. Kirkko on väkeä täynnä. Siellä vihkii ja siunaa pappi Aslak Braaten'in, nuoren miehen Haaland'in talosta, ja Liv Gunnarintytär Haugen'in. Mistä olivat tulleet, ei kukaan tietänyt, mutta huhu siitä, mitä oli tapahtunut naapuriseurakunnassa vuosi sitten, eli vielä muistossa ja viritettin uudestaan. Ihmiset katselivat uuteliain silmin noita molempia, jotka käsityksin kulkivat kirkon laattiaa myöten ja sitten, virren päätettyä, tietä myöten. Ei kukaan ole käsketty kestiin, ei kukaan sano heitä tervetulleiksi uuteen kotiin, ainoastaan lintuset visertelevät puissa ylt'ympärillä, pihlaja näyttää punaisia rypäleitään ja koivu hajoittaa lehtiänsä heidän jalkojensa eteen. Aslak on puettu vanhaan nuttuun, uuden myi hän ruo'asta kun Liv oli sairaana. Mutta sydämensä on niin keveä tänään, ei hän huoli nutusta eikä jutusta, jota kerrotaan hänen ohitse kulkiessaan. Liv on myös vanhoissa liivissä, mutta paitansa on hän pessyt lumen valkoiseksi, Ei hänenä ole solkia eikä renkaita, mutta mitäs niistä nyt kun on saanut sydämmeltänsä pois taakan, joka on häntä rasittanut kauan aikaa. He eivät puhuneet paljon keskenänsä sinä päivänä, mutta pudistivat usein toinen toisensa käsiä. Liv oli sitten istunut kauan aikaa kehdon vieressä, jossa lapsi nukkui, ja katsellut sitä. Hän oli kumartunut sen yli ja kauan aikaa ollut siinä asemassa. Sitten oli hän sanonut Aslakille:

"Meillä on paljon ajattelemista tänään ja paljon, josta saamme pyytää Jumalalta anteeksi".

"Niin on", oli Aslak vastannut.

Iltapäivällä tuli hän sisään kirja kainalossa. "Olen lainannut sen isännältäni", sanoi hän, "tahdotko lukea minulle vähäisen?"

Liv otti Raamatun ja kävi istumaan.

"Lue sama paikka, jota kerran luit, tuosta tuhlaaja-pojasta", sanoi Aslak, "minusta se sopii paraiten".

Ja Liv luki, ja Aslak kuunteli, ja niinkuin ennen Haugenissa sanat nytkin sattuiivat häneen niin syvästi että hän kätki kasvonsa; mutta hänessä oli kuitenkin enemmän rauhaa nyt kuin silloin.

"Onpa tuo kertomus kaunis, kun vaan olisi yhtä todenperäinen kuin kaunis, niin — Luuletko että Jumala minusta huolisi jos nyt tulisin?" kysyi hän ikäänkuin itseksensä, tuijottaen eteensä.

"Sen Hän varmaankin tekee jos uskot Häneen", vastasi Liv.

"En tiedä uskonko", sanoi Aslak; "en ole paljon siitä kuullut lapsuudesta asti, mutta sinä saat opettaa minua, Liv, minä tarvitsen niin paljon opetusta".

Pian Aslak on tunnettu seudussa ja hänen nimeänsä mainitaan kunnioituksella. Hän on väsymätöin työssä, suora sanoissaan, totinen ja luotettava. Hän on enimmäkseen itseksensä eikä huoli paljon leikistä ja huvituksista. Liv hoitaa taloa, kasvattaa Gunnaria, neuloo ja kutoo niin paljon kuin jaksaa, jotta ansaitsevat sen verran että tulevat toimeen. Kaikki käy niinkuin ennen Haugenissa, mutta Aslak sitä ei varmaankaan huomaa. Hän ei istu enää sormet korvissa eikä torju Livin lukiessa Raamatusta; sillä Aslakissa usko herää, vaikkapa kaikki vielä on hämärätä hänelle. Liv on puhunut paljon hänelle Gunnar-isästään, vaan ei Aslak tahdo ottaa sitä kuullakseen. Itse on Liv kulkenut ympäri seudussa kuulustelemassa kuinka oli hänen isänsä laita. Yhtä ja toista on hän saanut tietää ihmisiltä, jotka olivat tulleet tunturin toiselta puolelta. Gunnar Haugen, kertoivat he, oli aivan toisellinen nyt kuin ennen: Hänen hiuksensa olivat käyneet aivan harmaiksi tällä lyhyellä ajalla ja hän näytti hyvin vanhalta. Mutta tuo tumma varjo oli poistunut hänen kasvoistansa. Hän oli ystävällisempi ja puhui ihmisten kanssa useammin kuin ennen. Muutamia päiviä tuon tapauksen jälkeen tyttären kanssa, oli joku tullut Haugeniin ja oli ohitse kulkiessaan kuullut jonkun ikäänkuin valittavan siellä. Vieras oli astunut sisään ja siellä Gunnar makasi sängyssä liikkumaton, avuton. Hän oli useita päiviä perätysten saanut ryömiä takan luo keittämään vähän ruokaa henkensä säilyttämiseksi. Gunnar oli ollut kauan sairaana, oli pyytänyt pappia luoksensa ja neuvotellut pitkiä aikoja tämän kanssa. Kun hän nousi vuoteeltansa oli hän niinkuin muuttunut toiseksi ihmiseksi. Häntä nähtiin useammin kylässä ja hän oli silloin aina hetken aikaa papin luona. Tyttärestään ei hän koskaan puhunut eikä kukaan uskaltanut kysellä myöskään. Huhu tiesi kuitenkin, että hän oli kysellyt Liviä missä vaan oli sopinut.

Livin sydän tykytti, kun hän sen kuuli. Herra Jumala, jos hän tietäisi Livin olevan niin likellä — mutta vielä hän ei tohtinut mainita mitään, niin kauan kuin Aslak oli vastahakoinen.

Aslak Braaten oli ollut yli kuukauden ajan uuden isäntänsä luona. Kesä oli kulunut, sato korjattu. Silloin kävi Aslakin mieli synkäksi ja kolkoksi. Liv huomasi sen ja oli vähän aikaa ääneti siitä. Vihdoin kysyi Liv oliko hän sairas.

"En ole juuri sitäkään", vastasi hän. Mutta eräänä päivänä, kun hän oli tavallista synkempi, sanoi hän:

"Minä en tahdo salata sinulta, Liv, että minun täytyy päästä matkoille taas. En voi enään olla tässä kuumassa laaksossa". Liv tuskastui kuullessansa sen, mutta salasi sitä sanoen:

"En tahdo sinua estää, mutta tulet kai takaisin?"

"Epäiletkö sitä kun sinä olet täällä?" sanoi hän, "minä pyrin vaan ulos vilpoittelemaan hiukan ja samalla voisin viedä kehruusi myytäväksi".

Näytti siltä kuin Aslak olisi tuntenut raittiin tuulenpuuskan ympärillensä kun hän seiso i lau kku selässä ja sauva kädessä valmisna lähtemään. Silmänsä loistivat ja jalka astui niin kepeästi.

"Pysy kaukana mustalaisten tieltä, äläkä kulje kenenkään seurassa", sanoi Liv, kun Aslak astui kynnyksen yli.

"Sen sulle lupaan", sanoi Aslak ja katseli ikävöiden vihriäistä vuoren-rinnettä. Pian kuuli Liv jonkun laulavan tuolla mäellä, jotta tunturissa kaikui, ja siellä kulki Aslak, pitkänä ja solakkana, matkasauvaa heiluttaen. Mutta Livin mieltä ahdisti, hän painoi kätensä rintaa vasten ja katseli kostein silmin Aslakin jälkeen.

Noin viisi viikkoa oli kulunut, mutta vielä Aslak ei ollut palannut. Liv oli katsellut ulos ikkunasta aamuin ja illoin, vaan ei kukaan tullut eikä kukaan laulanut vuoren rinteellä myöskään. Eikä Liv kuitenkaan ollut tuskissaan, sillä hän tiesi niin varmaan, ettei Jumala sallisi Aslakin joutua harhateille nyt, hän oli niin palavasti rukoillut sitä sekä varhain että myöhään.

Eräänä iltana, kun Liv istui tuudittamassa lastansa, kuuli hän jonkun valittavan käytävässä. Hän hyppäsi tuoilta ja avasi oven. Siinä seiso i Aslak kalpeana ja vapisevana vanhan vaimon seurassa, jota hän melkein veti jälkeensä. Liv tuns i vaimon; se oli sama, jota Aslak oli sanonut äidiksensä. Hän oli verinen kasvoiltaan, vaatteet savessa ja liassa ja hän valitti haikeasti. Liv katseli puoleksi säikähtyneenä Aslakia. "Minä löysin hänet tuolta pohjoispuolelta", lausui Aslak synkästi, "hän makasi tainnoksissa maanvierimän alla ja koko joukko ihmisiä seiso i hänen ympärillään. Mutta laita nyt hänelle sija kamarissa niin pian kuin mahdollista". Aslak varovasti asetti äitin istumaan penkille, mutta tämä vaipui hänen syliinsä. Suuri haava oli otsassa ja sääret olivat ikäänkuin muserretut. Liv pesi hänet puhtaaksi ja sitten hän pantiin sänkyyn. Hän ummisti silmänsä, mutta valitti yhtä mittaa. Liv oli mennyt lapsen luo ja käski Aslakin sanoa mitä tarvittaisiin. Mutta Aslak istui sängyn laidalla katsellen äitiänsä kyynelsilmin. Hän makasi kuin kuolon kamppauksessa, välistä hän nauroi ja sitten taas valitti. Yht'äkkiä avasi hän silmänsä, katsellen huonetta.

"Aslak — onko Aslak täällä?" kysyi hän ikäänkuin peloissaan.

Aslak tarttui hänen käteensä.

"Oletko sinä Aslak?" sanoi hän nousten puoleksi sängyssä, ja tuijotti häneen, "onko totta että olet myynyt itsesi Burolle? [Mustalaiset nimittävät omalla kielellään talonpoikaa 'buro'ksi'.] He sanoivat, nuo juoru-akat, että olit myynyt itsesi, mutta minä löin heitä vasten naamaa, jotta toinen heistä meni tainnoksiin. Silloin syöksivät minun päälleni, mutta minä löin vastaan, kunnes vierin alas. Poikani ei ole myynyt itseänsä Burolle". Aslakin veri rupesi kuohumaan, mutta hän ei liikahtanut paikasta. Guro makasi mutisemassa itsekseen: "poikani on pulska ja rohkea, hän ei ole häväissyt sukuansa. Sukumme on puhdas niin pitkältä kuin minä muistan. Isäni kokosi meidät vuorijärven rannalle, sanoi meille jäähyväiset ja souti sitten ulos järvelle kivi kaulassa ja upotti itsensä. [Katso Eilert Sundt'in kirjaa mustalaisista siv. 90.] Hän otti meiltä silloin sen lupauksen, että meidän tuli olla uskolliset suvullemme ja uskonnollemme, ja minä lupasin sen, ja minun puolestani suku on puhdas. Poikani teki saman lupauksen, ja poikani on korkeavartaloinen ja uljas. Hän on tappanut Gunnarin ja kostanut isänsä. Hän nauraa Burolle, hän vihaa Buroa ja kaikkea, mitä Burolla oli. Kerran meidän sitten tulee kokoontua suurien esi-isiemme kanssa sinne, josta olemme tulleet, kaukaiseen etelään, josta meidän pitää koko maailmaa hallita". [Näin kertovat mustalaiset itse.]

Hänen äänensä heikontui heikontumistaan, viimein hän makasi ummistunein silmin ja liikutti ainoastaan huuliansa. Pelko valloitti Aslakin, hän ei uskaltanut ääntääkään, kumartui vaan kuunnellakseen äidin hengenvetoa. Hän hengitti, mutta hyvin raskaasti. Yö pimeni pimenemistään. Kuu nousi kukkuloiden yli ja muutamia vaaleita säteitä sattui sänkyyn, missä Guro makasi. Tästä hänen kalpeat kasvonsa kävivät vielä kalpeammiksi. Nyt hän nousi istumaan sängyssä ja katseli kummastellen tuota vaaleata valoa. Sitten hän yht'äkkiä rupesi tekemään ristinmerkkiä rintaansa ja kaikenlaisia

outoja temppejuja.

"Katso — katso tuolla", sanoi hän osoittaen kuuta, "Alako!" [Alako on mustalaisten Jumala. Hän asuu kuussa. — Katso Eilert Sunt'in kirjaa, siv. 105.] Hän katsoa tuijotti hetken aikaa ja kasvonsa ikäänkuin kirkastuivat. Hän kaatui selällensä ja huusi: "se kasvaa, kasvaa, Alako voittaa — miekka ja keihäs on hänen käsissään, hän lyöpi sekä Beng'in että Gern'in [Perkele ja Kristus, Alakon viholliset. Katso Sundt'in kirjaa, siv. 106.] maahan, mutta minua hän ei lyö, minut on hän nostava luoksensa; sillä minä en ole koskaan ollut ristitty. En ole minä heitä pettänyt; sillä minä en ole koskaan ollut kastettu". Hän nauraa hohotti ja jäi sitten makaamaan niinkuin unen horrokseen. Aslak värisi, kylmä hiki nousi hänen otsallensa ja kätensä tarttuivat kovasti sängyn laitaan. Hänen mielensä oli muuttunut niin oudoksi ja rajuksi. Guro hengitti yhä raskaammin, välistä kuului niinkuin hän olisi itkenyt unessa. Hän vapisi niin että sänky tärisi, ja rupesi heittäymään sinne tänne ja lyömään käsivarsillaan. Hän houraili vallan. Välistä hypähti hän kiljuen ja laski kädet poikansa kaulaan.

"Kätke minut, Aslak! Kätke minut!" huusi hän — siellä he tulevat".

"Kuka, äiti?" änkytti Aslak ja hiuksensa nousivat pystyyn kauhusta.

"Etkö näe häntä? siinä hän seisoo, — isäsi. Hänen vieressänsä on tuo mahtava henki. He uhkaavat minua, Aslak — siellä he tulevat". Ja kiljuen kätki hän päänsä Aslakin rintaa vasten. "He sanovat ett'eivät tahdo ottaa minua, jos en kosta heitä. Minä lupasin polttaa hänen talonsa — minä en ole sitä tehnyt — sinun pitää tehdä se, Aslak — heti — heti. Minä olin juuri matkalla nyt, mutta sinä estit minua. Joudu, ota koko joukko mukaasi — he oleskelevat talossa tuolla pohjoisessa päin. Sytytä nyt niin että valkea räiskyy — kuuletkos — kuuletkos".

Näytti kuin silmänsä olisivat olleet puhkeemaisillaan päästä, hän väentelihe kuin suonenedossa ja pusersi käsillensä Aslakin käsivarsia, vavisten koko ruumiissaan.

"Minä en saa rauhaa — eikä autuutta — muista hänen ilkeä työnsä — lupaa se — lupaa se".

Hänen suunsa oli kuohussa, hän huusi mielettömästi. Aslak oli noussut seisaalleen, hän oli kuin noita. Veri kuohui hänen suonissansa ja kaikki pyöri hänen edessään. Hän ei tietänyt mitä sanoi tai mitä teki.

"Minä lupaan sen", änkytti hän ja piti äitiä sylissään.

"Sano se vielä kerta — mahtava henki sua kuuntelee, Aslak", huusi Guro korkealla äänellä, nostaen kättänsä.

"Minä lupaan sen", toisti Aslak ja hikihelmiä vieri hänen poskiansa myöten. Guro vaipui jälleen sänkyyn, käsivarret painuivat alas ja hän makasi tainnoksissa.

"Kas! varjo poistuu, minä olen vapaa — olen vapaa —" huusi hän yht'äkkiä. Hetken päästä kuiskasi hän: "kuinka pimeätä täällä on — kuinka täällä humisee — onko täällä kukaan? Missä olet, Aslak?" Hän haparoi käsillään Aslakia. "Missä olet, Aslak?"

Aslak kumartui hänen yli.

"Täällä olen", sanoi hän.

Guro katseli häntä pienillä ympyriäisillä silmillään.

"Tuossa hän seisoo pitkänä ja solakkana, ja hänkö myisi itsensä Burolle; Hän vihaa heitä ja sukumme on puhdas. Kuinka uljas hän on ja hän rakastaa äitiänsä". Näin hän makasi taas hetken aikaa. "Anna mun suudella sinua", sanoi hän hiljaa, nousi sen verran että kosketti hänen huuliansa, sitten vaipui hän alas ja oli kuollut.

Liv seisoivat tuvassa aivan likellä ja ovi oli auki. Hän oli nähnyt Aslakin seisovan kalpeana ja raivoisana, outo tuli silmissään, hän oli kuullut Aslakin lupauksen. Se leikkasi kuin miekka hänen sydäntänsä. Hän luuli niin varmaan valloittaneensa Aslakin, mutta nyt oli hän kadottanut hänet jälleen. Ja isä! Kumpi nyt oli valittava. Hän seisoivat hetken aikaa liikkumatonna, äänetönnä pelosta ja katseli kamariin, missä Aslak istui. Sitten hän kääntyi. Hän oli kuolon kalpeana, mutta kasvonsa osoittivat, että hän nyt oli valinnut. Ei yhtään kyyneltä näkynyt hänen suurissa, kirkkaissa silmissään. Hiljaa astui hän ulos, sitoi päähän karvaisella reunuksella varustetun myssyn, pukeutui lämpöseen röijyyn, pisti lihaa ja leipää sen alle. Meni sitten nopeasti kehdon luo, kääri lapsen lämpöisiin vaatteisiin ja sitoi sen selkäänsä niinkuin menneinä aikoina. Varovasti sulki hän oven, otti sauvan käteensä, heitti sukset olalleen ja lähti näin kotoa pois kylmänä talvi-iltana ennenkuin aurinko vielä oli noussut.

Mutta Aslak istuu kotona kuolleen äitinsä luona ja uskaltaa töin tuskin hengittää. Oliko hän kuollut? Mitä oli hän puhunut? Oliko kaikki paha unta vaan? Hän pyyhki silmiänsä, ikäänkuin poistaaksensa

tuota näkyä, mutta tuossa äiti makasi kylmänä ja kalpeana ja hänen suudelmansa poltti vielä Aslakin huulia. Hän juoksi tupaan huutamaan apua, mutta hän ei nähnyt Liviä. Hän juoksi kehdon luo, mutta lapsi oli poissa.

Hän horjui kamariin, sängyn luo, jossa äiti makasi, heittäysi hänen päällensä ja makasi siinä niinkuin hengetönä.

Ja nyt Liv kiittää suksilla tunturilakson yli.

KAHDESTOISTA LUKU.

Tuossa on tunturilakea, suuri ja avara, joka viettää sinne päin, missä Haugen onpi. Lumimerestä nousee siellä täällä huippuja paljaina ja harmaina, jotka katselevat totisesti ympärilleen. Noin tuo huippu on seisonut vuosien kuluessa, niinkuin kuningas lumisessa valtakunnassaan. Harvoin vieras lähestyy hänen kylmää ja kolkkoa kotoansa, joskus joku mies kentiesi, laukku selässä, kulkee ohitse, pysähtyy hetkeksi, värisee ja kiittää sitä nopeammin alas kyliin päin. Muuten ainoastaan peurat suurissa laumoissa tanssivat avarilla lakeilla ja raapivat jaloillaan, löytääksensä lumen alta hiukan sammaleita. Mutta tunturillakin on tarinansa. Se on nähnyt väijyvän pyssymiehen, nähnyt pulskan, rohkean nuorukaisen, ja orjailevan raukan, taakka selässä. Se on kuullut monta hupaista laulua, monta pamahtavaa laukausta, vaan myöskin tuskan ääntä, kun vanhus on vaipunut uupuneena sen juurelle tai vieras eksynyt sumuhun, paleltuen, sydän kauhistusta täynnä, kun tie ei ollut löytyvissä. Tunturi oli kaiken tuon kuullut ja nähnyt ja muistojansa koonnut pitkien aikojen kuluessa, vuosien vierieessä, mutta se on ääneti ja nousee lumimerestä paljaana ja kovana, ankaralla katsannolla.

Tänä päivänäkin se olisi voinut kertoa tarinan eräästä miehestä, joka muutamia vuosia sitten lähti tätä tietä villiityneellä katsannolla, paljaalla rinnalla lumituiskussa ja veitikan tuike tummissa vilkkaissa silmissään. Hänen oli mentävä Haugeniin Gunnarin luo kiittämään viimeisestä olostaan, mutta kosto kyti silmissä ja sydämessä. Tuota tarinata olisi hän kuunnellut, tuo nainen tuolla huipun juurella, sillä tiesipä hän että se mies pian tulisi, tälläkin kertaa käydäkseen Haugenissa ja tälläkin kertaa kosto silmissä ja sydämessä.

Liv seisoo kallioseinän juurella, silmät käden varjossa, katselee, etsiskelee hän niitä kiviä, jotka osoittavat oikeata tietä. Posket ovat punaset ja raittiit, sillä tuuli on puhaltanut ruusuja niihin. Silmä katsoo vakaasti eteensä ja näyttää niin tyyneltä pitkien ripsien suojassa, joihin lumihiteita on tarttunut. Pelko ei enää ahdistaa hänen sydäntänsä, vaikka se on katkeemaisillaan. Hän taisi ja hän tahtoi pelastaa isänsä, vaikkapa oman henkensä uhalla. Sitten hän oli tehnyt tehtävänsä. Liv on kaunis seisossaan tuossa suksillansa, pitkä ja solakka, voimalliset kasvot ylöspäin nostetut, kultainen tukka otsalla taaksepäin käännetty, nojaten sauvaansa toisella kädellä ja toisella suojaten silmiä päivältä. Hän huo'ahtaa, katsoo onko lapsen hyvä ja lämmin ja kulkee sitten eteenpäin vaarallisella matkallaan. Hän edistyy alussa verkalleen, mutta pian käypi kulku nopeammin ja sitten kiittää Liv mäkeä alas. Hän kallistaa ruumistansa eteenpäin, silmät katsovat suurina, tarkkoina, suu on puoleksi avoinna, kun hän lähtee menemään alas. Tuuli lyö häntä vastaan, melkein ahdistaa hänen henkeänsä, ja leikkii hajoitetuilla hiuksillaan, jotka valuvat olkapäille, ja lumi, joka pyryttää suksien jäljistä kuin valkoinen pilvi, kiertää hänen vartalonsa kylmään valkoiseen vaippaansa.

Ja huiput ja kalliot ja linnut ilmassa ja vuorikoivut ja pensaat katselevat ällistyen nuorta reipasta vaimoa, joka rientää salaman nopeudella heidän ohitse. Ilta lähestyy kun Liv seisoo rinteellä, josta nähdään Haugen ja kylä siellä alhaalla. Sukset on hän taas heittänyt olalleen. Aurinko menee maille ja hän katselee kuinka sen säteet loistavat laakson yli, vaan Haugeniin ne eivät pääse, vuori luopi varjonsa siihen ja siellä on yhtä pimeätä ja kolkkoa kuin ennen. Seisoikohan Gunnar ovesa vai eikö hän vielä ole tullut pelloilta? Vai seisoiko hän yksinänsä takan ääressä, katsellen hohtaviin hiiliin ja ajatellen eksynyttä tytärtään, mitäpä Liv tiesi! Hän sanomattomasti ikävöi päästäksensä alas vaan katsomaan kuinka siellä oli laita. Mutta tuntui kuitenkin kuin jalka ei uskaltaisi astua sinne päin. Hän istui kalliolle, otti lapsen syliinsä, katseli sitä ja tuuditti sitä käsivarsillaan. "Kyllä sinä nytkin saat tietä raivata", sanoi hän suudellen lasta. Ja siinä istuu nyt Liv, katsellen kotoseutujansa, joita hän ei ollut nähnyt siitä illasta asti, jona lähti ulos avaraan maailmaan, kun isänsä oli hänet talosta karkoittanut. Kuinka hän rakasti tätä seutua! Kuinka hän rakasti isäänsä! Kauan ei hän istu. Aslak voisi tulla ennenkuin aavistaakaan, kuinka hänen siis olisi aika levätä? Ja nyt taas astumaan alaspäin mullassa ja kivistössä polulle asti.

Gunnar istui takan ääressä lepäämässä päivän työstä. Monta ajatusta juolahti hänen päähänsä kun hän istui tuossa, heittäen silloin tällöin oksaa tuleen. Mutta tuvassa oli niin rauhallista ja rauha

kuvautui vanhuksen kasvoissakin; vaikka olivat surumieliset, oli niitä kumminkin hyvä katsella. Silloin hän herätettiin mietteistään, joku koputti ikkunan ruutua. Hän nousi ja avasi ikkunan, nähdäksensä ken siellä oli. Hän näki vaimon siinä seisovan, mytty sylissä, vaan kasvojen muotoja hän ei voinut nähdä pimeässä.

"Kuka se on?" kysyi hän. Silloin kuului kummallisen hellä ääni alhaalta lausuvan:

"Nimeni on Liv ja muinoin sanottiin minua tyttäreksesi."

Gunnar piti pöydästä kiinni, ett'ei hän vaipuisi maahan, ja veri nousi hänen kasvoihinsa. Mutta kohta juoksi hän ulos portaille ja ojensi kätensä Liville.

"En tohdi mennä tupaan ennenkuin itse pyydät minua", sanoi sama ääni taas.

"Tule — tule —" kuului vastaus ja Gunnar tarttui tyttärensä käsivarteen ja talutti häntä sisään. Liv jäi seisomaan oven suuhun ja hänen sydämmensä tykytti kovasti.

"Täällä on yksi vielä, joka rukoilee puolestansa", sanoi hän ja ojensi lasta isälle. "Nyt olemme vihityt", lisäsi hän matalalla äänellä, "etkö siis tahdo tunnustaa tyttäresi poikaa?"

Gunnar otti lapsen sanaakaan sanomatta, otti sen vaan syliinsä ja katseli sen kasvoja. Pian viერი suuria kyyneleitä Gunnarin kasvoja myöten. Hän pyyhki niitä pois, mutta toisia tuli sijaan ja ne tippuivat nukkuvan lapsen päälle. Hän tarttui Liv'in käteen ja vei hänet takan ääreen, otti siitä palavan puun ja valasi sillä Liv'in kasvoja.

"Herra Jumala, sinä se todellakin olet!" sanoi hän kyynelsilmin, "kuinka laihalta ja vanhalta näytät. Mutta lämmitä itseäsi — istu — tyttäreni".

Hän pusersi Liv'in kättä kerta toisen perästä, eikä voinut oikein hallita ääntänsä. Liv oli täll'aikaa seisonut äänetönnä isäänsä katsellen. Hän oli nähnyt kuinka hänen tumma tukkansa nyt oli hallan panema, kuinka lempeät hänen kovat kasvonsa olivat ja kuinka tuo ennen kallistunut pää nyt oli pystyssä. Jumalalle kiitos, mitä hän oli kuullut oli siis totta.

Hän ikäänkuin heräsi Gunnarin sanoista kun tämä veti hänet takan luo.

"Täällä ei ole aikaa enää sinun eikä minun istua nyt, isä", sanoi hän vapisevalla äänellä, molemmin käsin tarttuen hänen käsivarteensa, ja sanat tulvailivat hänen huulillensa, — "pian hän on täällä — Aslak. Hänellä on pahaa mielessä — hän tulee koko joukon kanssa — he aikovat polttaa sinulta talon. Tule — joudu kylään ja ole siellä tänä yönä. Minä otan häntä vastaan; sillä minulle ei hän mitään tee. Mutta sinut hän tappaa jos saavuttaa — joudu isä kylään — mutta älä sano mitään, älä kerro sitä — älä luule liian pahaa hänestä tämän tähden — he ärsyttävät häntä ehtimiseen, mutta hän ei ole paha sydämmestään — usko minua, hän ei ole niin paha".

Liv ei jaksanut enää, hän vaipui isänsä rintaa vasten ja itki nyhkytti.

Gunnar oli noussut, hän seisoi kuin kivettyneenä. "Onko tämä totta?" kysyi hän.

"Se on totta," sopersi Liv.

Hetken aikaa Gunnar seiso siinä, sitten nosti hän päätänsä huolettomasti ja sanoi: "Tulkoon, hän on minut löytävä".

Liv heittäysi isänsä kaulaan. "Älä tee niin! Älä tee niin, minä tulen onnettomaksi koko elin-ajakseni."

Gunnar pusersi hänen kättänsä ja lausui totisesti:

"Haugenissa olen elänyt siitä asti kuin ihmiseksi tulin. Haugenissa tahdon myös kuolla".

Yht'äkkiä pisti Liv'in päähän ajatus. Hän hypähti pystyyn, silmänsä loistivat.

"No, minä juoksen kylään vaikka kaatuisinkin tielle. Minä kokoon ihmisiä, — he ottavat hänet kiinni — kiinni hänet ottavat, vaan sama se — sinut minä pelastan, vaikka kadotankin hänet. Minä luulin hänestäkin olevan toivoa, mutta nyt kadotan hänet — sinä olet pelastuva, isäni".

Hän aikoi rientää ulos, mutta Gunnar asettui oven eteen ja pidätti hänet.

"Sinun pitää jäädä tänne luokseni, Liv", sanoi hän korkealla äänellä, "jos kerran lukitsin oven, että et pääsis sisään, tahdon nyt lukita sen, että et pääse ulos".

Liv vaipui penkille, kätki kasvonsa käsiin ja itki niin rajusti, ett'ei Gunnar millään lailla voinut häntä hillitä. Mutta se olikin koko sielun taistelu, joka nyt suli kyyneliksi. Kun hänen mielensä taas asettui, oli

hän aivan hiljaa. Hän istui hetken aikaa ikäänkuin miettien jotakin itsekseen ja hengitti vaan raskaasti. Sen perästä sanoi hän tyynesti isälleen:

"Jos tahdot noudattaa minun neuvoani, isä, niin ota häntä ystävällisesti vastaan kun hän tulee. Pane liina pöydälle, sytytä kynttilät ja tarjoo hänelle illallista, ehkä rupee hän epäilemään".

Gunnar ei kohta vastannut. "Siinä on järkeä puheessasi", sanoi hän viimein, "minä teen niin tyttäreni".

Ja nyt on kaikki valmistettu yö-vieraita varten. Lumivalkoinen liina on pöydälle levitetty ja kynttilät palavat raskaissa hohtavissa messinki-jaloissa. Tuli väistyy takassa ja pata kiehuu, ja pöydän ääressä istuu Liv, lapsi sylissänsä, sekä hänen edessänsä Gunnar. He puhuvat menneistä ajoista. Mutta kun vaan tuulen puuskakin koskee talohon, säpsähtävät he ja kuuntelevat, henkeänsä vetämättä, oliko Aslak joka tuli. Muuten eivät pelänneet, olisi voinut sanoa että rauha ja ilo vallitsi näissä molemmissa nyt kun olivat toisensa löytäneet.

"Sanoppas nyt, Liv, kuinka olet elänyt koko tämän pitkän vuoden?" sanoi Gunnar, taputtaen tyttärensä kättä.

"Se on pian kerrottu, isä", vastasi Liv. "Tuona iltana, sä tiedät, menin, tietämättä mihin, niin kauas vaan kuin jalat kannattivat, ja sitten vaivuin viimein tien viereen aidan juureen, ja sinne jäin makaamaan seuraavaksi päiväksi. Olen sitten kulkenut talosta toiseen aina tuonne itäänpäin, jossa tiesin Aslakin ennen olleen. Ehkä hän taas oli pyrkinyt sinne. Mutta en häntä löytänyt. — En ole kerjännyt, isä; muutamia killinkiä minulla oli taskussani, ja joskus annoin jonkun vaatekappaleen ruo'asta. Mutta talvi läheni ja oli kylmä — — hs! eikö ollut joku portailla, olin kuiskaamista kuulevinani — — ei, se oli vaan tuuli. Niin sitten sairastuin ja tulini vuoteen omaksi eräässä talossa siellä. Pikku Gunnar syntyi ja, voitko sitä uskoa, ihmiset olivat niin hyviä minua kohtaan. Mutta minulla ei ollut mitään rauhaa, kevään lähestyessä ja ilman heltyessä käärin lapsen vaatteisin ja sidoin sen selkääni sekä läksin kulkemaan. Viimein löysin kun löysinkin Aslakin, ja hän oli niin hyvä ja hellä minua kohtaan. Niin, sinä voit uskoa minua kun sanon, ett'ei kukaan olisi voinut olla, parempi minua kohtaan, kuin Aslak silloin oli". Ja Liv kertoi heistä kaikki, ja, joka kerta kun hän mainitsi Aslakin nimen, hellitteli hän erityisellä hellyydellä tuota nimeä. Sanat soivat silloin aina niin hempeästi, jospa surullisestikin. Gunnar kuunteli Livin kertomisia, pöytään nojautuneena ja katsellen maahan. Vähän aikaa sen perästä nosti hän päätänsä ja katseli kauan ja hellästi Liviä. Sitten ojensi hän kättään sanoen:

"Sinä olet pyytänyt minulta anteeksi, Liv, mutta nyt täytyy minun pyytää samaa sinulta. Tarkoitukseni oli hyvä sinä iltana, usko minua, tarkoitukseni oli hyvä. En tohtinut tehdä toisin kuin tein, vaikka silloin repäsin itsestäni omaa lihaani ja vertani. Nyt olen oppinut katselemaan elämätä toisin kuin silloin, nyt en ole enää Jumalaa ankarampi. Ihmiset tässä seudussa tietävät nyt minusta kaikki, ja hyvä on että sen tietävät, jotta ei minun tarvitse olla arka ja peloissani heistä enää. Nyt voin helpommin hengittää, nyt kun koko maailma tietää että olin peto. Ja Aslak on auttanut minua, vaikka hän tarkoitti pahaa. Jumala antakoon hänelle anteeksi ja olkoon kiitetty siitä että hän on pitänyt suojelevaa kättänsä sinun ja minun yli".

Liv tarttui isänsä käteen, pusersi sitä kovasti eikä nyt enää mikään eroittanut näitä molempia.

Yö lähestyi. Nyt kuulivat melua ulkoa. Ovi meni selälleen ja sisään juoksi Aslak korskeana ja ylpeänä, mutta kasvonsa olivat kalman kalpeat. Hän astui keskelle laattiaa, mutta sinne jäi hän hämmästyneenä seisomaan ja katseli ympärillensä. Hän näki valkoisen pöytäliinan, kynttilöitä, jotka paloivat jaloissaan, Livin, joka istui tuossa kunniaistuimella hänen poikansa kanssa. Hän ei näyttänyt oikein käsittävän tätä. Tuossa tuli Gunnar korkeana ja tyynenä ja ojensi ystävällisesti hänelle kättä, sanoen:

"Hyvää iltaa, Aslak! tuletko ystävänä vai vihollisenako, vävynä vai vieraana Haugeniin tänä yönä?"

Aslakin sääret rupesivat vapisemaan, veri nousi hänen kasvoihin, hän puri hampaansa yhteen ja rintansa hengitti raskaasti. Hän katseli hämmästyneenä laattiaan. Näin seisoi hän kauan, vaan viimein repäisi hän ikäänkuin raivoissaan rintataskunsa auki, jotta lastut ja tulitikut lensivät ympäri laattiaa. Hän kokosi niitä yksittäin, heitti ne tuleen ja huudahti itku äänessä:

"Vaikkapa ijankaikkisesti minua kiroisit, äiti, en voi tehdä toisin". Sitten meni hän Gunnarin luo, silmät maahan luotuina, ja häpeissään kuin märkä koira seisoi hän siinä.

"Lyö minua nyt, Gunnar Haugen", sanoi hän viimein, "tai tee kanssani mitä tahdot, minä en ole paikastakaan liikahtava, sillä nyt saat kuulla totuuden sanan. Minä etsin sinua pahassa tarkoituksessa, aikoen polttaa talosi tänä yönä. Ai'oin tulla tänne yksinäni ja sanoa sinulle uhaten ja ylpeästi kaikki mitä isälleni teit. Tahdoin ärsyttää sinua tappelemaan kanssani, jotta saisimme nähdä kumpiko on väkevämpi meistä. En voinut tehdä sitä muuten. Miksi et lyönyt minua? Miksi varastit minulta rohkeuden — vaan Jumala siunatkoon sinua siitä. Mutta minä iloitsin, käydessäni tunturin yli tänään, siitä että sinä

syöksisit päälleni, tultuani tänne, että löisit minua ja potkisit minua pois; minä olen käynyt ikäänkuin horroksissa, ja kuinka minä olen kärsinyt tänä päivänä! Mutta nyt — — Hyvä Jumala että olet ottanut lapseni huostaasi, sitä en unohda. On kuin noituus olisi haihtunut pois minusta nyt — mutta kuinka hauskaa täällä on. Ja sinä, Liv — mitenkä sinä olet tullut tänne? — vaan sama se. Lyö minua nyt, Gunnar Haugen, muuten en saa mitään rauhaa — lyö minua nyt ennen kuin menen, ja Jumala siunatkoon sinua jos tahdot olla hyvä lastani kohtaan". Hän tarttui Gunnarin käteen, pudisti sitä hartaasti ja suuteli sitä kyynel-silmin. Sitten aikoi hän lähteä, mutta Gunnar pidätti häntä.

"Täällä on vielä tilaa naulassa nutullesi, jos tahdot".

Aslak pudisti päätänsä. Mutta nyt Liv tuli lapsen kanssa.

"Tahdotko taas lähteä pois minun ja poikasi luota, Aslak, niin saan kaikesti ruveta sinua etsimään toisen kerran", sanoi hän lempeästi ja katseli sydämmellisesti Aslakia. Silloin Aslak ei voinut vastustaa enään, hän tarttui toisella kädellään Livin käteen ja toisella Gunnarin, ja sanoi:

"Jumala teitä molempia siunatkoon, luulenpa melkein että mustalaisesta tulee siivo mies".

* * * * *

Monta vuotta on kulunut siitä illasta. Mitä Gunnar oli toivonut, saavansa kuolla rauhassa Haugenissa, se on tapahtunut. Aslak ja Liv seisivat hänen vuoteensa vieressä kun hän kuoli. Eikä koko tämän ajan kuluessa ole yhtään pahaa sanaa lausuttu Gunnarin ja hänen vävynsä välillä. Aslak hallitsee nyt Haugenissa ja on saanut siitä hyvän talon. Liv istuu iloisena ja onnellisena tuvassa rukkinsa ääressä, ja pieni vikkela poika leikkii pihalla. Se on pieni Gunnar, joka on kasvanut suureksi ja on jotenkin ylpeä kun hän istuu kuorman päällä isänsä vieressä ja lähtee kaupunkiin. Mutta Aslakin veri on vielä levotoin ja joka kesä, kun on oikein kuumaa, sitoo Liv itse laukun hänen selkäänsä ja panee kehuunsa siihen, sillä silloin Aslakin täytyy lähteä kiertelemään vanhalla tavallaan. Mutta mitään hän ei kammo niin paljon kuin yhtymistä vanhojen seuralaistensa kanssa, eikä hänen jalkansa koskaan ole niin kepeä kuin hänen palatessaan, rahoja taskussa, ja nähdessään että Liv seisoo ovella odottamassa. Sellaisten kesämatkojen perästä on hänen mielensä aina tyynempi. Hän laulaa ja tekee työtä varhaisesta aamusta myöhään iltaan, ja tapahtua voi, niinkuin menneinä aikoina, että Liv hiipii ylös tunturille viemään hänelle juomaa ja juttelemaan hänen kanssansa vilpoisella iltahetkellä, kun hän pellolla kaivaa. Tuo vanha kirja on vielä kaapissa ja se otetaan vieläkin esille jok'ainoa ilta, ja Liv lukee siitä ja Aslak itse siunaa ruokaa.

Myrskyn ja pimeyden jälkeen on tullut rauhaa ja päivän paistetta. Rauha vallitsee talossa, rauha niissä, jotka talossa asuvat.

Jumala suokoon rauhaa meille kaikille.

Tähän päättyy kertomus Livistä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LIV ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the

user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or

unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we

do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.